

Η ΚΕΚΛΙΜΕΝΗ ΠΟΛΗ

Πώς να επανασχεδιάσεις τις πόλεις προς ένα οικολογικά ανθεκτικό μέλλον

Dirk Holemans, Myrah Vandermeulen και Alexander Van Vooren

GREEN EUROPEAN FOUNDATION

Η ΚΕΚΛΙΜΕΝΗ ΠΟΛΗ

Πώς να επανασχεδιάσεις τις πόλεις προς ένα οικολογικά ανθεκτικό μέλλον

Dirk Holemans, Myrah Vandermeulen και Alexander Van Vooren

επικοινωνία: info@oikos.be
Μάιος 2023

Συγγραφείς: Dirk Holemans, Myrah Vandermeulen, και Alexander Van Vooren
Συντονισμός: Adrian Toth και Alexandra Huber
Επιμέλεια: EuroMinds Linguistics
Σχεδίαση: Miriam Hempel
Ελληνική μετάφραση: Ιάσων Πασχαλίδης-Γεροστεργίου

Η δημοσίευση αυτή πραγματοποιήθηκε με την οικονομική υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου προς το Πράσινο Ευρωπαϊκό Ίδρυμα. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν είναι υπεύθυνο για το περιεχόμενο αυτού του έργου.

Η ελληνική μετάφραση του έργου αυτού πραγματοποιήθηκε από το Πράσινο Ευρωπαϊκό Ίδρυμα με την υποστήριξη των Νέων Πράσινων Ελλάδας και την οικονομική υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου προς το Πράσινο Ευρωπαϊκό Ίδρυμα.

Πράσινο Ευρωπαϊκό Ίδρυμα
3 Rue du Fossé – 1536 Λουξεμβούργο
Γραφείο Βρυξελλών: 15 Rue d'Arlon – B-1050, Βρυξέλλες – Βέλγιο
Τηλ.: +32 (0) 2 234 65 70
Φαξ: +32 (0) 2 234 65 79
Email: info@gef.eu
www.gef.eu

Μπορείτε να παραγγείλετε δωρεάν αντίγραφα αυτής της έκδοσης στέλνοντας ένα αίτημα μέσω email στο info@gef.eu

Το **Πράσινο Ευρωπαϊκό Ίδρυμα (GEF)** είναι ένα πολιτικό ίδρυμα Ευρωπαϊκού επιπέδου του οποίου η αποστολή είναι να συμβάλει σε μια ζωνρή Ευρωπαϊκή σφαίρα συζητήσεων και να ενθαρρύνει τη μεγαλύτερη συμμετοχή των πολιτών στην Ευρωπαϊκή πολιτική. Το GEF προσπαθεί να ενσωματώσει τις συζητήσεις για τις Ευρωπαϊκές πρακτικές και πολιτικές τόσο εντός, όσο και πέρα από την πολιτική οικογένεια των Πράσινων. Το ίδρυμα λειτουργεί ως εργαστήριο νέων ιδεών, προσφέρει διασυνοριακή πολιτική εκπαίδευση και ως πλατφόρμα συνεργασίας και ανταλλαγής σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Το Οίκος Think Tank εργάζεται για την κοινωνικο-οικολογική αλλαγή τροφοδοτώντας τον κοινωνικό διάλογο από μια οικολογική προοπτική. Το Οίκος εστιάζει σε μακροπρόθεσμες προκλήσεις που δεν αντιμετωπίζονται επαρκώς στον κοινωνικό διάλογο, αλλά είναι κρίσιμες για το μέλλον της κοινωνίας και των μελλοντικών γενεών.

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	6
Μια σύντομη ιστορία της ενέργειας	7
Η ενεργειακή δημοκρατία και τα οφέλη της	9
Ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική	11
Δρόμος προς την ενεργειακή δημοκρατία στο Βέλγιο	14
Επίλογος	17
Σημειώσεις	18

Σε αυτό το σύγγραμμα, σας προσκαλούμε να κλείσετε τα μάτια σας και να πάρετε κάποια απόσταση από τις καθημερινές ρουτίνες και τις καθιερωμένες ιδέες. Στη συνέχεια, θέλουμε να σας εμπνεύσουμε με συναρπαστικές ιδέες, πολλά υποσχόμενες έννοιες και ελπιδοφόρες πρακτικές που μπορούν να μας επιτρέψουν να ξαναχτίσουμε τις πόλεις μας. Γιατί χρειαζόμαστε πόλεις που συντηρούν μια καλή ζωή για όλους, στον αστικό ιστό αλλά και παγκοσμίως, σεβόμενοι τα πλανητικά όρια, την εύθραυστη βιόσφαιρα στην οποία ανήκουμε.

Με αυτό τον στόχο, σας παρουσιάζουμε πρώτα την έννοια της οικολογικής ανθεκτικότητας, μια αρχή που χρειαζόμαστε πολύ σε έναν κόσμο γεμάτο αναταραχές. Στη συνέχεια, εξηγούμε την κρίσιμη σημασία της διεύρυνσης της πολιτικής μας φαντασίας. Γιατί ένα καλύτερο μέλλον ξεκινά από το να μπορείς να φανταστείς έναν άλλο κόσμο. Αυτό το συνδέουμε με μια ηθική περίθαλψης, η οποία είναι ένα ζωτικό αντίδοτο στον κόσμο μας, όπου όλα φαίνεται να επικεντρώνονται γύρω από το κέρδος και τον ανταγωνισμό.

Με αυτό το πλαίσιο, σας καθοδηγούμε σε μερικές από τις πιο υποσχόμενες έννοιες μιας εναλλακτικής αστικής οικονομίας: την οικονομία ντόνατ, τη θεμελιώδη οικονομία και τον κομβικό ρόλο των συστημάτων παροχής. Φανταστείτε μια οικονομία που στοχεύει στην ικανοποίηση των βασικών αναγκών όλων αντί να ανταποκρίνεται στις προτιμήσεις των καταναλωτών με αρκετή αγοραστική δύναμη. Και φυσικά, πρέπει να αναπροσαρμόσουμε τους κρατικούς και κοινοτικούς θεσμούς για να οργανωθούν καθολικές βασικές υπηρεσίες και να περιορίσουμε τον ρόλο των αγορών στους τομείς όπου είναι λειτουργικές.

Ναι, είναι μια μακρά αλλά toλμηρή ιστορία. Προχωράμε το όραμα παραπέρα, μιλώντας για συναρπαστικές νέες εξελίξεις σε τομείς όπως η παροχή τροφής και ενέργειας, η χρήση υλικών, η στέγαση και τουλάχιστον η ευχάριστη ζωή – η ευτυχής συμβίωση, η ικανότητα να αλληλεπιδρούμε δημιουργικά και αυτόνομα. Και τελειώνουμε την αφήγηση υποβάλλοντας πέντε βασικές προτάσεις για μια οικολογικά ανθεκτική πόλη.

Και μην χάσετε την ιστορία της Fatima και του Filip, των αστικών μεταβατικών που ζουν στην ImagineCity το 2030!

Εισαγωγή

Τρεις στους τέσσερις Ευρωπαίους ζουν σε μια πόλη. Αυτό καθιστά τις πόλεις κομβικής σημασίας για την καθοδήγηση του μετασχηματισμού σε μια κοινωνικά και οικολογικά δίκαιη κοινωνία. Αυτή η ριζική αλλαγή είναι επείγουσα, όπως μας υπενθυμίζουν οι εκθέσεις της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Αλλαγή του Κλίματος (IPCC): ήδη 3,5 δισεκατομμύρια άνθρωποι είναι εξαιρετικά ευάλωτοι στις κλιματικές επιπτώσεις. Προσθέστε σε αυτό τον γρήγορο ρυθμό απώλειας της βιοποικιλότητας και είναι σαφές ότι βρισκόμαστε στο χείλος μιας οικολογικής κατάρρευσης, ενώ ταυτόχρονα αντιμετωπίζουμε αυξανόμενες μορφές ανισότητας. Διαφορετικές πόλεις έχουν διαφορετικό οικολογικό αντίκτυπο και θα επηρεαστούν διαφορετικά από την κλιματική αλλαγή. Και εντός των πόλεων, ορισμένες ομάδες είναι πιο ευάλωτες στις επιπτώσεις της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, του θορύβου και των ακραίων θερμοκρασιών από άλλες (Εκθεση Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΕΑ) αριθ. 22/2018). Χωρίς συλλογισμένες πρακτικές και πολιτικές, οι φτωχές κοινότητες υφίστανται τις συνέπειες. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η οικολογική δικαιοσύνη είναι το κλειδί, λαμβάνοντας υπόψη τις ανισότητες και «επιδιορθώνοντας τη ζημιά στις ζωές αυτών των ανθρώπων, αλλά και καθιστώντας υπολόγους τους μεγαλύτερους υπεύθυνους για την κλιματική κρίση» (Kauf Paul 2020).

Οι πόλεις δικαίως θεωρούνται ως τόποι ελπίδας υπό το πρίσμα του απαιτούμενου μετασχηματισμού. Ταυτόχρονα, οι πόλεις παραμένουν σήμερα κέντρα υπερκατανάλωσης, υψηλής χρήσης ενέργειας και παραγωγής απορριμμάτων. Ακόμη και η πολύκροτη πρωτοπόρος πόλη της Κοπεγχάγης, η οποία είχε στόχο να γίνει η πρώτη κλιματικά ουδέτερη πρωτεύουσα μέχρι το 2025, έπρεπε πρόσφατα να εγκαταλείψει αυτή τη δέσμευση. Η υπερβολική εμπιστοσύνη στην ανώριμη τεχνολογία και την εξωτερική χρηματοδότηση, σε συνδυασμό με τη μη αμφισβήτηση των προτύπων υπερκατανάλωσης, έκανε τον στόχο μη ρεαλιστικό. Και αυτό σχετίζεται μόνο με ένα από τα εννέα πλανητικά όρια. Άλλα όρια, όπως η απώλεια βιοποικιλότητας, παραβιάζονται σοβαρά από την τεράστια χρήση των πόρων σε πόλεις με υψηλά εισοδήματα.

Και οι πόλεις δεν είναι απομονωμένα νησιά. Όντας πολύπλοκα συστήματα, όπου άνθρωποι και περιβάλλον συνδυάζονται με μοναδικό τρόπο, κάθε πόλη έχει τη δική της αστική κουλτούρα και τρόπους αλληλεπίδρασης με τις γύρω περιοχές. Επομένως, οι πόλεις μπορούν να ανθίσουν μόνο εάν αναπτύξουν μια γόνιμη σχέση με την ύπαιθρο. Σε ένα μελλοντικό σενάριο, η μετεγκατάσταση της παραγωγής τροφίμων και ενέργειας από μια παγκόσμια/εθνική σε μια πιο περιφερειακή/τοπική κλίμακα, για παράδειγμα, προσφέρει άφθονες δυνατότητες για μια ταυτόχρονη θετική μετάβαση.

Η βασική υπόθεση αυτού του συγγράμματος είναι ότι παρά τις μετασχηματιστικές πολιτικές σε τομείς όπως η κινητικότητα ή η ενέργεια, οι πόλεις θα είναι σε θέση να παρέχουν μια καλή ζωή για όλους εντός των πλανητικών ορίων, μόνο όταν το οικονομικό μας σύστημα δεν εξαρτάται πλέον από την υπερκατανάλωση και τον εξτρακτιβισμό. Η απαιτούμενη και επιθυμητή κοινωνικο-οικολογική μετάβαση απαιτεί νέες προοπτικές, μεταβαίνοντας από μετασχηματιστικές τομεακές πολιτικές σε ολιστικά οράματα για την πόλη του μέλλοντος. Για αυτό, εισάγουμε την έννοια της οικολογικής ανθεκτικότητας: ένα νέο επίπεδο φιλοδοξίας, μια έκκληση για περισσότερη πολιτική φαντασία. Η πρόκληση μας είναι να αξιοποιήσουμε τις ιδιότητες των πόλεων ως τόποι αλλαγής και καινοτομίας, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα τη συμμετοχή όλων των ομάδων σε στρατηγικές αλλαγής. Πρόκειται για την παροχή ενός τρόπου ζωής που είναι αρκετά καλός για όλους, προωθώντας το αίσθημα σύνδεσης με άλλους ανθρώπους καθώς και με τη μη ανθρώπινη φύση.

Η Fatima και ο Filip κάθονται στο τραπέζι του πρωινού στην αρχή της τριήμερης εργάσιμης εβδομάδας. Ξαναδιαβάζουν την ιστορία που έγραψαν το Σαββατοκύριακο, κατόπιν αιτήματος της συνέλευσης πολιτών της πόλης τους. Θα το πουν με χαρά στο City Transition Festival. Η Fatima δουλεύει από Δευτέρα έως Τετάρτη, ο Filip από Τρίτη έως Πέμπτη. Επιπλέον, δραστηριοποιούνται μια μέρα την εβδομάδα στον συνεταιρισμό γονέων της γειτονιάς τους. Με αυτόν τον τρόπο έχουν γνωρίσει πολύ κόσμο στη γειτονιά και η φροντίδα των δύο νηπίων τους είναι πολύ φθηνή. Δεν έχουν αυτοκίνητο, κάτι που δεν είναι απαραίτητο με τα εξαιρετικά μέσα μαζικής μεταφοράς της πόλης και τα ασφαλή δίκτυα ποδηλάτων. Παρεμπιπτόντως, η αγορά ακριβών αντικειμένων όπως ένα αυτοκίνητο θα απαιτούσε επίσης να εργάζονται περισσότερο και δεν θα το ήθελαν. Ωστόσο, και οι δύο έχουν καλές δουλειές, η Fatima ως ανεξάρτητη σύμβουλος βιώσιμων κτιρίων, ο Filip ως τεχνικός σε μια εταιρεία επισκευών που είναι μέρος της αστικής κυκλικής οικονομίας. Αυτή η εταιρεία έχει δημιουργήσει σε κάθε περιοχή έναν κόμβο τοπικής οικονομίας, που περιλαμβάνει ένα μόνιμο καφενείο επισκευής και μια βιβλιοθήκη εργαλείων (και πάλι μειώνοντας τις περιττές αγορές).

Η ανάγκη του ζευγαριού για αγοραστική δύναμη έχει επίσης μειωθεί απότομα, καθώς έχουν δια βίου ασφάλεια στέγασης ως μέλη ενός από τους νέους συνεταιρισμούς στέγασης. Με την υποστήριξη της πόλης, αυτοί οι συνεταιρισμοί βγάζουν όλο και περισσότερα κτίρια από την κερδοσκοπική αγορά. Και με τους πράσινους χώρους της γειτονιάς και το πάρκο της περιοχής κοντά, είναι ωραίο να κάθεται έξω με άλλους ανθρώπους, χωρίς να χρειάζεσαι τον δικό σου κήπο. Πίνοντας τον καφέ τους, συζητούν ποιος θα κάνει τα ψώνια. Αυτό γίνεται με ποδήλατο στο δρόμο της επιστροφής από τη δουλειά. Και υπάρχει επίσης ένα κοινόχρηστο ποδήλατο φορτίου διαθέσιμο για δανεισμό από την περιφερειακή επιτροπή. Η Παρασκευή είναι μια ξεχωριστή μέρα. Από την έγκριση του Σχεδίου Αστικής Μετάβασης πριν από ένα χρόνο, η Παρασκευή είναι ημέρα εθελοντισμού. Σε εθελοντική βάση, φυσικά. Στη συνέχεια, ο Filip σηκώνει τα μανίκια του στο πρόγραμμα αγροτικής γεωργίας μισή ώρα από το σπίτι, το οποίο τους παρέχει οικονομικά βιολογικά φρούτα και λαχανικά όλο το χρόνο. Η Fatima βοηθά με τον ενεργειακό συνεταιρισμό τις Παρασκευές, ο οποίος εξασφαλίζει άμεσα οικονομικά προστιτές ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Σε αυτήν την αβίαστη κοινωνία, υπάρχει αρκετός χρόνος για να φροντίσουν τα αγαπημένα τους πρόσωπα.

Το περίεργο με την όλη κατάσταση το 2030 είναι, ότι όταν η Fatima και ο Filip ρωτούνται τι δουλειά κάνουν, δεν ξέρουν πια τι να απαντήσουν. Σίγουρα, η Fatima δραστηριοποιείται ως ανεξάρτητη σύμβουλος για τρεις ημέρες, αλλά εργάζεται δωρεάν και στον συνεταιρισμό γονέων, και ενισχύει την ομάδα στον ενεργειακό συνεταιρισμό τις Παρασκευές. Και το συναρπαστικό είναι ότι έχουν μια καλή ζωή, μοιράζοντας πολλά και από τις αστικές καθολικές υπηρεσίες που τους επιτρέπουν να απασχολούνται λιγότερο χρόνο με μισωτή εργασία. Και έχουν αρκετά χρήματα, χωρίς αυτοκίνητο, με το ενοίκιο κάτω από την τιμή της αγοράς στον συνεταιρισμό στέγασης, καλή και φθηνή παιδική φροντίδα, οικονομικά προστιτές ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και οικονομικά βιολογικά φρούτα και λαχανικά από το αγρόκτημα. Αυτές οι εξελίξεις, ανοιχτές σε όλους τους ενδιαφερόμενους πολίτες, έχουν επίσης μειώσει την ανισότητα στον ιστό της πόλης. Πάνω απ' όλα, αισθάνονται ότι έχουν πάρει το μέλλον τους ξανά στα χέρια τους και είναι ευτυχείς να πουν αυτήν την ιστορία περαιτέρω.

Οικολογική ανθεκτικότητα: Φροντίδα για την πρόληψη καταστροφικών αναταραχών

Σε μια εποχή αναταραχών που βλάπτουν τους ανθρώπους και τα οικοσυστήματα, η έννοια της ανθεκτικότητας είναι τάση. Υπογραμμίζει σωστά την ιδέα ότι πρέπει να προετοιμαστούμε για ένα αβέβαιο μέλλον. Ταυτόχρονα, υπό το πρίσμα των αναταραχών που μπορούμε να περιμένουμε εάν δεν σταματήσουμε την τρέχουσα κοινωνικο-οικολογική κατάρρευση, η ανθεκτικότητα πρέπει να επαναπροσδιοριστεί σε ένα υψηλότερο, πιο φιλόδοξο επίπεδο. Εμείς εδώ το ονομάζουμε *ανθεκτικότητα δεύτερης τάξης* ή **οικολογική ανθεκτικότητα**. Αυτό ανταποκρίνεται στην ανάγκη όχι μόνο να σταματήσουν αλλά και να αντιστραφούν οι τρέχουσες τάσεις της οικολογικής κατάρρευσης, της αυξανόμενης ανισότητας και των αλληλένδετων κοινωνικο-οικολογικών αδικιών. Βλέπουμε την οικολογική ανθεκτικότητα ως ένα μανιφέστο για «ελπίδα χωρίς αισιοδοξία»: η ανθεκτικότητα είναι το κλειδί στην ελπίδα μας να κάνουμε τον κόσμο καλύτερο, ενώ αναγνωρίζουμε ότι το μέλλον δεν φαίνεται λαμπρό. Ίσως ο φιλόσοφος Spinoza να το διατύπωσε συνοπτικά πριν από αιώνες: καμία ελπίδα χωρίς φόβο, κανένας φόβος χωρίς ελπίδα.

Ας ρίξουμε μια ματιά στην *ανθεκτικότητα πρώτης τάξης* ενός πολύπλοκου συστήματος. Οι πόλεις είναι ένα σαφές παράδειγμα ενός πολύπλοκου συστήματος. Η ανθεκτικότητα είναι πολύ περισσότερο από το να είσαι ισχυρός. Πρόκειται για κοινωνικο-οικολογικά συστήματα που είναι σε θέση να αναδιοργανωθούν χωρίς να χάσουν τη λειτουργία και τη δομή τους. Έτσι, **ένα ανθεκτικό σύστημα είναι αυτό που μπορεί να μεταμορφωθεί όταν αλλάζουν οι συνθήκες για να συνεχίσει να παρέχει τις απαραίτητες υπηρεσίες**, (Holemans, 2020).

Η ανθεκτικότητα περιλαμβάνει τέσσερις συνιστώσες: **σύντομους βρόχους ανατροφοδότησης, σπονδυλωτότητα, ποικιλομορφία και κοινωνικό κεφάλαιο**. Ο πρώτος όρος αναφέρεται στο πόσο γρήγορα ερχόμαστε αντιμέτωποι με τις συνέπειες των πράξεών μας. Αυτό είναι για παράδειγμα ένα πρόβλημα με το σύστημα τροφίμων στις πόλεις και τους καταναλωτές να αγνοούν την πηγή και τον αντίκτυπο των τροφίμων τους. Το modularity υποδηλώνει ότι όταν ένα μέρος ενός συστήματος είναι κατεστραμμένο, οι άλλες μονάδες αυτού του συστήματος θα εξακολουθούν να λειτουργούν. Επομένως, ένα αποκεντρωμένο ενεργειακό σύστημα είναι βασικό χαρακτηριστικό μιας μελλοντικής πόλης απόδοξης. Ποικιλομορφία σημαίνει ότι κρίσιμα πράγματα γίνονται ταυτόχρονα με διαφορετικούς τρόπους ή από διαφορετικούς θεσμούς. Μια μικτή οικονομία με βασικό ρόλο για τους δημόσιους θεσμούς και τα κοινά είναι πολύ πιο ανθεκτική από μια οικονομία της αγοράς. Τελευταία αλλά εξίσου σημαντικό, το κοινωνικό κεφάλαιο είναι το κλειδί για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας. Το κοινωνικό κεφάλαιο δεν αναφέρεται μόνο στις διαφορετικές ικανότητες ενός αστικού πληθυσμού αλλά κυρίως στην ικανότητά του να αυτοοργανώνεται και να αναπτύσσει καινοτόμες απαντήσεις σε απρόβλεπτες προκλήσεις.

Η επίτευξη αυτής της ανθεκτικότητας πρώτης τάξης είναι ήδη μια τεράστια πρόκληση. Πολλές πόλεις εργάζονται πάνω σε αυτό, για παράδειγμα,

δημιουργώντας χώρο για νερό καθώς οι έντονες βροχοπτώσεις γίνονται όλο και περισσότερο το νέο φυσιολογικό. Σε αυτό το άρθρο, θέλουμε να εμπνεύσουμε την εννοιολόγηση της ανθεκτικότητας σε υψηλότερο επίπεδο: όχι μόνο να μπορούμε να συνεχίσουμε να λειτουργούμε κατά τη διάρκεια και μετά από κρίσεις, αλλά να φροντίζουμε τη βιώσιμά μας και την κοινωνία μας, έτσι ώστε η πιθανότητα υπαρξιακών κραδασμών να συρρικνώνεται αντί να αυξάνεται. Ορισμένες πόλεις το κάνουν ήδη αυτό εφαρμόζοντας φιλόδοξες πολιτικές για το κλίμα και συμβάλλοντας έτσι στη μείωση του κινδύνου ανεξέλεγκτη κλιματική διαταραχή.

Αλλά αυτή είναι μόνο μια διάσταση των πολλαπλών τρόπων με τους οποίους οι σημερινές χώρες υψηλού εισοδήματος ξεπερνούν τα πλανητικά σύνορα. Αυτό που σωστά περιγράφουν οι ερευνητές ως «αυτοκρατορικός τρόπος ζωής», που βασίζεται σε μια εξορυκτική οικονομία, εκμεταλλεύεται ανθρώπους και τη φύση σε όλο τον κόσμο (Brand & Wissen, 2021). Έτσι, για παράδειγμα, η αυξανόμενη πείνα για μέταλλα σε χώρες υψηλού εισοδήματος - απαραίτητη για ανεμογεννήτριες και ηλιακούς συλλέκτες, ως μέρος των πολιτικών για το κλίμα - διαταράσσει τις κοινότητες και τα οικοσυστήματα σε άλλες ηπείρους. Συνοψίζοντας: η πρώτης τάξεως ανθεκτικότητα μιας πόλης αφορά τη μεταμόρφωσή της ώστε να μπορεί να παραμείνει λειτουργική ενώ το περιβάλλον της παράγει όλο και περισσότερους κραδασμούς, στην ανθεκτικότητά μας δεύτερης τάξης, το ενστερνιζόμαστε αυτό, αλλά προσθέτουμε την εξίσου απαραίτητη πρόκληση όχι μόνο να *μεταμορφώνουμε*, αλλά και **να φροντίζουμε, να επισκευάζουμε και να διατηρούμε** τον μοναδικό κόσμο που έχουμε και κατοικούμε.

Η οικολογική ανθεκτικότητα απαιτεί να αναγνωρίζουμε ότι οι τρέχουσες μετασχηματιστικές πολιτικές σε ορισμένες πόλεις σε ορισμένους τομείς είναι απαραίτητες και πολύτιμες, αλλά δεν αποτελούν εγγύηση για τον *μεγάλο μετασχηματισμό* των τρόπων παραγωγής και κατανάλωσης που χρειαζόμαστε για να επισκευάσουμε τη βιόσφαιρα στην οποία είμαστε μέρος και εξαρτώνται και οικοδομούν έναν πιο δίκαιο κόσμο. Όπως επίσης αναγνωρίζεται από έρευνα από κύριους οικονομικούς οργανισμούς, όπως ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD), η έκθεση *Beyond Growth*, δεν μπορούμε να οικοδομήσουμε την οικονομία του μέλλοντος «χρησιμοποιώντας τα εργαλεία του περασμένου αιώνα. Πρέπει να επανεξετάσουμε τον ρόλο της οικονομίας στη βελτίωση της ευημερίας των ανθρώπων και του πλανήτη». (OECD, 2020). Μια άλλη κρίσιμη διάσταση της οικολογικής ανθεκτικότητας είναι η ανακλαστικότητα: καθώς μπορούμε να περιμένουμε απρόβλεπτες εξελίξεις και μορφές οξείας υποβάθμισης, χρειαζόμαστε διαδικασίες διακυβέρνησης και διαχείρισης που λαμβάνουν υπόψη αυτή τη νέα πραγματικότητα απροσδόκητων μελλοντικών, αφήνοντας πίσω τη σύγχρονη υπόθεση της προβλεψιμότητας και του ελέγχου για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Τι θα σήμαινε η «ανακλαστικότητα από το σχεδιασμό» για τη σκέψη μας για τις οικολογικά ανθεκτικές πόλεις;

Διεγείροντας την πολιτική μας φαντασία

Στο σκεπτικό που αναπτύσσεται σε αυτό το άρθρο, αισθανόμαστε ότι υποστηρίζονται από στοχαστές όπως ο Jason Hicke και ο Amitav Ghosh. Όπως τονίζει ο τελευταίος στο βιβλίο του *The Great Derangement*, η κλιματική κρίση είναι καταρχήν μια κρίση φαντασίας. Ο δυτικός κόσμος πρέπει να σταματήσει να θεωρεί τον υπόλοιπο κόσμο ως «εκμεταλλεύσιμο», πόρους για τροφοδοσία στο οικονομικό μας σύστημα. Αυτό συνεπάγεται μια μεταμόρφωση στην κοσμοθεωρία μας: μακριά από τον απατηλό διαχωρισμό (ανθρώπου) και φύσης και τη φαντασία που βάζει την ανθρωπότητα επικεφαλής των λεγόμενων πόρων. Απαιτείται μια μετατόπιση από την άποψη του ανθρώπου ως *homo oeconomicus*, που λαμβάνει αποφάσεις με βάση τον άψυχο ορθολογισμό, προς τη συνειδητοποίηση ότι η ανθρωπίνη μας ταυτότητα διαμορφώνεται σε έναν ιστό συνδέσεων, που έχουν τις ρίζες τους σε φυσικές και κοινωνικές σχέσεις και αλληλεξαρτήσεις (Holemans et al. . 2021). Ως εκ τούτου, προτείνουμε μια ηθική περίθαλψης ως θεμελιώδη αρχή για μια νέα πόλη. Αυτό είναι το υγιές αντίδοτο που χρειαζόμαστε για τη σημερινή νεοφιλελεύθερη κοινωνία της αγοράς, που βάζει το κέρδος πάνω από τους ανθρώπους και τον πλανήτη. Και αυτό δεν είναι σύνθημα, όπως δείχνει η σκληρή πραγματικότητα καθημερινά. Σκεφτείτε τον χειμώνα του 2022, όταν οι οικογένειες δεν μπορούσαν πλέον να πληρώσουν τους λογαριασμούς ενέργειας και υπέφεραν από κρύο και ανασφάλεια, ενώ την ίδια χρονιά οι πέντε μεγάλες εταιρείες πετρελαίου και φυσικού αερίου πραγματοποίησαν κέρδη ρεκόρ άνω των 100 δισεκατομμυρίων ευρώ.

Για να καταστεί δυνατή η απαραίτητη *μεγάλη μεταμόρφωση*, πρέπει πρώτα να φανταστούμε την πόλη που θέλουμε και να σκεφτούμε πέρα από την τρέχουσα πραγματικότητα. Για παράδειγμα, πριν από μερικές δεκαετίες, θα ακουγόταν ουτοπικό να μεταμορφωθούν οι πολυσύχναστοι δρόμοι σε λεωφόρους για ποδήλατα και τραμ. Ωστόσο, αυτό είναι μια πραγματικότητα σε όλο

και περισσότερες πόλεις. Το να μπορούμε να φανταστούμε τι είδους μελλοντική πόλη θέλουμε είναι το πρώτο βήμα για την πραγματοποίηση μετασχηματισμών. Επομένως, η πρώτη πρόκληση για την οικοδόμηση μιας πραγματικής ανθεκτικής πόλης είναι να διεγερθεί η **πολιτική φαντασία** μας. Αυτό απαιτεί αληθινή συμμετοχή εκεί όπου εμφανίζεται η δύναμη της διαφορετικότητας. Με αυτόν τον τρόπο η νέα πόλη θα είναι μια συν-δημιουργία, με τη συμμετοχή ως κλειδί σε κάθε φάση του μετασχηματισμού. Φανταζόμαστε μελλοντικές πόλεις εμπνευσμένες από εναλλακτικές προοπτικές που βασίζονται στη φροντίδα για τον άνθρωπο και τον πλανήτη. Σε αυτό το σύγγραμμα, παρουσιάζουμε εναλλακτικά πλαίσια και παραδείγματα όπως η οικονομία ντόνατ, η θεμελιώδης οικονομία, η προσέγγιση βασικών αναγκών και τα συστήματα παροχής. Αυτά μας επιτρέπουν να αναπτύξουμε ένα όραμα και ένα μονοπάτι για να αναδημιουργήσουμε τις πόλεις μας για να καλύψουμε τις ανθρώπινες ανάγκες, σεβόμενοι ταυτόχρονα το «δίκαιο μερίδιο της γης», πράγμα που σημαίνει ότι δεν εμποδίζουμε την ικανότητα του πλανήτη να αναγεννήσει τους πόρους του. Τι θα συμβεί αν η εστίαση είναι στην κάλυψη των αναγκών μας αντί στην αύξηση της κατανάλωσης και της οικονομικής ανάπτυξης; Όπως υποστηρίξαμε παρακάτω, μια πόλη με επαρκή **συστήματα παροχής** έχει τη δυνατότητα να αυξήσει την ανθρωπίνη ευημερία μειώνοντας παράλληλα τη χρήση ενέργειας και πόρων. Αυτό θα επέτρεπε τη μετάβαση από μια εξορυκτική σε μια παραγωγική αστική οικονομία.

Αυτό το σύγγραμμα έχει ως αφετηρία τη δυνατότητα νέων ιδεών και πρακτικών, διερευνώντας καινοτόμες έννοιες που συγκεντρώνουν συγκεκριμένες δυνατότητες σε ένα ευρύτερο πλαίσιο σκέψης. Με αυτό το σύγγραμμα, θέλουμε να δείξουμε ότι η πόλη που φανταζόμαστε δεν είναι στην πραγματικότητα τόσο μακριά.

Ενώ στην καπιταλιστική κοινωνία που επιδιώκει το κέρδος, ο άνθρωπος παρουσιάζεται ως *homo oeconomicus* – ένα ορθολογικό ον που λαμβάνει αποφάσεις με βάση το προσωπικό συμφέρον, ενσωματωμένο σε μια ανταγωνιστική λογική της αγοράς – η εναλλακτική προοπτική που χρειαζόμαστε είναι ο *homines curans*, τον άνθρωπο που φροντίζει και σχεσιακή ηθική φροντίδας. Πώς νοιαζόμαστε για τους συντοπίτες μας; Πώς νοιαζόμαστε για κάτι περισσότερο από ανθρώπινους κόσμους;

Όταν φανταζόμαστε πόλεις, δεν μπορούμε, για παράδειγμα, να παραβλέπουμε τον αγρότη σε αγροτικές περιοχές που ταιΐζει τα αστικά στόματα ή τον άστεγο στο σταθμό λεωφορείων στο κέντρο της πόλης. Όταν φανταζόμαστε, μπορούμε να καθοδηγούμε από τις σχέσεις μας και τις αξίες μας της «αμοιβαίας βοήθειας, αμοιβαιότητας και φροντίδας» (Pungas 2020).

Ως εμπνευσμένη περιγραφή, χρησιμοποιούμε τον ευρέως χρησιμοποιούμενο **ορισμό της φροντίδας** της Joan Tronto και της Berenice Fisher:

Η φροντίδα είναι «ένα είδος δραστηριότητας που περιλαμβάνει ό,τι κάνουμε για να διατηρήσουμε, να συνεχίσουμε και να επισκευάσουμε τον «κόσμο» μας, ώστε να μπορούμε να ζούμε και σε αυτόν, όσο το δυνατόν καλύτερα. Αυτός ο κόσμος περιλαμβάνει το σώμα μας, τον εαυτό μας και το περιβάλλον μας, τα οποία επιδιώκουμε να τα συνδυάσουμε σε έναν περίπλοκο ιστό που διατηρεί τη ζωή» (Fisher & Tronto 1990, σελ. 40).

Σε αυτό το πλαίσιο, η φροντίδα αφορά τόσο τη δια-ανθρώπινη σχέση όσο και τη σύνδεση με το έδαφος και το περιβάλλον. Τι θα σήμαινε εάν κάθε απόφαση της κυβέρνησης της πόλης έπρεπε να *επισκευάσει* την πόλη, να την βελτιώσει; Αυτή η «αποκατάσταση» δεν θα ήταν απομονωμένη από τις γύρω περιοχές ή εδάφη και ανθρώπους σε πιο μακρινές περιοχές. Όταν ενεργούμε έχοντας επίγνωση της περιφερειακής και παγκόσμιας συνδεσιμότητας μας, οι ενέργειές μας μπορούν να είναι προς όφελος όλων. Αυτό είναι το θεμέλιο για την ανάπτυξη μιας παραγωγικής αστικής οικονομίας.

Προτείνουμε να επεκτείνουμε τη φροντίδα που έχουμε για τις πλησιέστερες κοινότητές μας στους παγκόσμιους μετά-ανθρώπινους κόσμους μας. Η φροντίδα για τους άλλους ισούται με τη φροντίδα για τον πλανήτη μας. Με βάση την παγκόσμια αλληλεγγύη και την επίγνωση της διασύνδεσής μας που ενσωματώνεται στον καθημερινό μας τρόπο ζωής, μια από τις έννοιες που μας προσφέρει μια πυξίδα για να σεβόμαστε τις ανάγκες και τις ζωές όλων των όντων σε αυτόν τον πλανήτη είναι η ιδέα της **δίκαιης κοινής χρήσης γης**. Αυτό συνεπάγεται «την έκταση της διαθέσιμης και οικολογικά παραγωγικής γης στη γη [για ανθρώπινη χρήση], μετρούμενη σε βάση κατά κεφαλήν» ή τη συνολική έκταση της παραγωγικής γης και του γλυκού νερού στη γη διαιρούμενη με τον αριθμό των ανθρώπινων κατοίκων της (IGI Global 2022). Είναι μια εναλλακτική ή συμπλήρωμα της γνωστής ιδέας του οικολογικού αποτυπώματος. Αυτά είναι χρήσιμα εργαλεία για άτομα και ομάδες, ωστόσο θα πρέπει να παραμείνουμε σε εγρήγορση για να μην κάνουμε την

οικολογική ευθύνη ατομικό ή τεχνοκρατικό καθήκον.

Συμβιώνοντας καλά στις πόλεις

Ενώ η πόλη προσφέρει την ελευθερία της ανωνυμίας και του πλήθους - μπορεί κανείς να αισθάνεται ασφαλής στη μέση μιας πλατείας γεμάτη με αγνώστους - μια ευχάριστη πόλη θα προσφέρει ταυτόχρονα μέρη εγγύτητας και σύνδεσης. Και τα δύο μπορούν να συνυπάρχουν ως μέρος της ταυτότητας της πόλης, ενώ και τα δύο μπορούν να στηρίζονται στην κεντρική θέση της «φροντίδας». Ενώ κάποιος μπορεί να ευημερήσει στην ανωνυμία, σε μια άλλη στιγμή της ημέρας μπορεί να ανθίσει σε μια γειτονική κοινότητα. Αυτό εξαρτάται επίσης από το πλαίσιο: ενώ μπορείτε να απολαύσετε να κάθαστε μόνοι σας στον ήλιο, αν αρχίσετε να αισθάνεστε αδιαθεσία, θα πρέπει να αισθάνεστε ασφαλείς ζητώντας βοήθεια από τους κατά τα άλλα ανώνυμους αγνώστους. Μια ευχάριστη πόλη παρέχει στους κατοίκους της ελευθερία και ασφάλεια (Holemans, 2017).

Μια σημαντική πτυχή της ενσωμάτωσης μιας ηθικής περίθαλψης είναι η συμμετοχική προσέγγιση. Για να δημιουργηθεί μια πόλη που να ανταποκρίνεται στις διαφορετικές ανάγκες των πολιτών, ο διάλογος και οι ισχυροί μηχανισμοί συμμετοχής χωρίς αποκλεισμούς είναι καίριας σημασίας. Οι ποσοτικοί δείκτες πρέπει να συμπληρώνονται από τοπική, ειδική γνώση. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω δημοκρατικών εργαλείων, όπως ενόρκων επιτροπών πολιτών και συνελεύσεων. Αυτό μπορεί να βοηθήσει τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να κατανοήσουν τους κοινωνικούς ιστούς και να δουν τι εκτιμούν οι άνθρωποι στις κοινότητές τους (Bärnthaler et al. 2021). Είναι σημαντικό ότι οι *συλλογικές ανάγκες* πρέπει να δίνουν προτεραιότητα σε σχέση με τις *ατομικές επιθυμίες*. Τομείς που δεν εξυπηρετούν την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών (π.χ. οικονομία/κατανάλωση πολυτελείας) ή που ικανοποιούν τις ανθρώπινες ανάγκες με μη βιώσιμο τρόπο (π.χ. εντατική κτηνοτροφία) πρέπει να συρρικνωθούν ή να μετατραπούν (Bärnthaler et al. 2021). Αυτό συζητείται λεπτομερέστερα παρακάτω.

Δομικά στοιχεία της εναλλακτικής

Στο δεύτερο μέρος αυτής της εργασίας παρουσιάζουμε δομικά στοιχεία για μια εναλλακτική πόλη. Αυτά τα δομικά στοιχεία καθοδηγούν τον δρόμο προς βιώσιμες, υγιείς και φιλόξενες πόλεις. Σήμερα, οι πόλεις μας ενσωματώνουν τις αξίες και τις ιεραρχίες που είναι εγγενείς στις καπιταλιστικές σχέσεις. Διαμορφώνονται από μια οικονομία που αντιμετωπίζει ολόένα και περισσότερο τους δικούς της περιορισμούς και τη διαρθρωτική της μη βιωσιμότητα. Δεν θα είναι αρκετές οι προσαρμογές στο υπάρχον οικονομικό πλαίσιο. Έχοντας επίγνωση των μεγάλων κοινωνικο-οικολογικών προκλήσεων που αντιμετωπίζουμε, οι πόλεις εφαρμόζουν αλλαγές σε τομείς όπως η κινητικότητα, η διατροφή και η στέγαση. Ωστόσο, αυτό που πραγματικά χρειάζεται, όπως υποστηρίχθηκε παραπάνω, είναι ένας **συστημικός μετασχηματισμός** εμπνευσμένος από την

ηθική της φροντίδας και τη διασύνδεση των σχέσεων απαιτεί – μεταξύ πολλών άλλων – μια απότομη μείωση της παροχής ενέργειας και υλικών για να διατηρηθεί ένας υγιής αστικός μεταβολισμός.

Φανταστείτε *πώς θα είναι οι πόλεις μας αν μεταμορφώσουμε την καπιταλιστική μας οικονομία*. Φανταστείτε *να επαναξιολογούμε τα αληθινά θεμέλια της οικονομίας μας, τις περίπλοκες σχέσεις μας μεταξύ μας και με το φυσικό μας περιβάλλον*. Το να φέρουμε εναλλακτικές στο προσκήνιο δεν απαιτεί από εμάς να τις (ξανα)εφεύρουμε. Η εργασία του Gibson-Graham (1995, 2008) για διαφορετικές οικονομίες μας κάνει να προσέχουμε τις πολλές εναλλακτικές οικονομίες που υπάρχουν και πολλαπλασιάζονται γύρω μας σήμερα. Συχνά, ωστόσο, αποκρύπτονται από τις καπιταλιστικές ερμηνείες και λεξιλόγιο. Η κυριαρχία του καπιταλισμού

είναι κατά κάποιον τρόπο περισσότερο λεκτική παρά πραγματική, αφού έχει αποικίσει τη φαντασία μας και έχει κλείσει τη δυνατότητα άλλων αφηγήσεων. Ως εκ τούτου, στόχος μας είναι να κάνουμε ξανά ορατές τις εναλλακτικές, «για να αποκαλύψουμε ή να ανασκάψουμε το δυνατό» και, όταν απαιτείται, να χρησιμοποιήσουμε «τη δημιουργικότητα για να δημιουργήσουμε πραγματικές δυνατότητες όπου δεν υπήρχαν προηγουμένως» (Gibson-Graham 2008).

Τα ακόλουθα πλαίσια μάς προσφέρουν δομικά στοιχεία για να τονώσουμε το κοινωνικό μας φαντασιακό, να συνδημιουργήσουμε τις ευρωπαϊκές πόλεις που δεν πιστεύαμε ότι ήταν δυνατές, ξεκινώντας με τον μετασχηματισμό των οικονομιών μας. Θέλουμε να εμπνεύσουμε τον αναγνώστη να φανταστεί πώς αυτές οι εναλλακτικές προοπτικές μπορούν να εφαρμοστούν στους τόπους διαμονής τους.

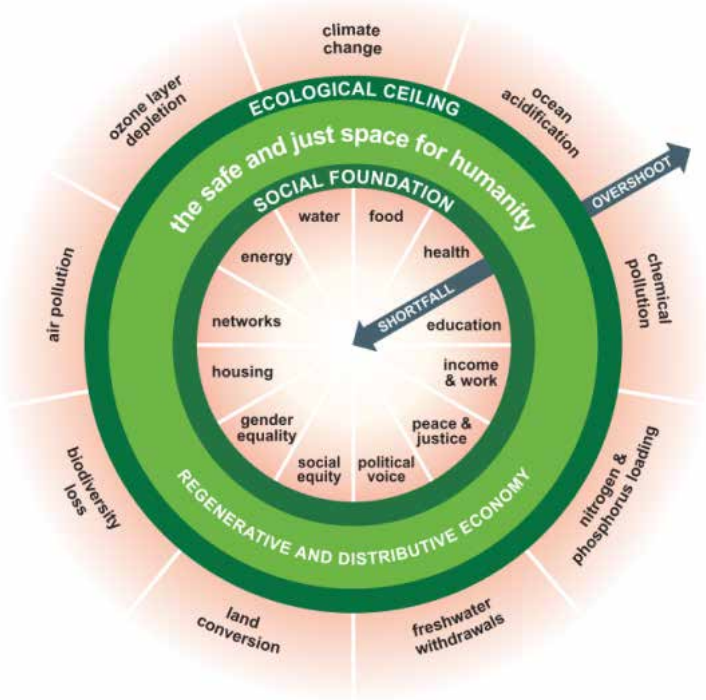
Οικονομία ντόνατ

Αρχικά, συζητάμε το μοντέλο ντόνατ, καθώς αυτό παρουσιάζει ένα συνεκτικό πλαίσιο για τη μετάβαση προς μια νέα οικονομία. Το *Doughnut Economy* της Kate Raworth μας προσφέρει μια πυξίδα προς ένα σύστημα όπου γίνονται σεβαστά τόσο τα πλανητικά όρια όσο και οι ανθρώπινες ανάγκες. Για να ζήσουμε καλά και να συνυπάρξουμε με όλη τη ζωή σε αυτόν τον πλανήτη, χρειαζόμαστε ένα οικονομικό σύστημα που δημιουργεί ζωή, που θα μας καθοδηγεί από την εκφυλιστική οικονομία του περασμένου αιώνα σε μια αναγεννητική οικονομία. Το «Ντόνατ» διασφαλίζει ότι οι άνθρωποι καλύπτονται στις βασικές τους ανάγκες, ενώ σέβονται τα συστήματα υποστήριξης της ζωής της Γης, όπως τα γόνιμα εδάφη, τον καθαρό αέρα και το γλυκό νερό. Ο εσωτερικός δακτύλιος μας δείχνει τις απόλυτες ελάχιστες απαιτήσεις για να παρέχουμε μια καλή ζωή σε όλους τους ανθρώπους σε αυτόν τον πλανήτη, βασισμένη σε βασικές υλικές και μη υλικές ανάγκες.

Ο εξωτερικός δακτύλιος απεικονίζει τα όρια πέρα από τα οποία θέτουμε σε κίνδυνο τα κρίσιμα πλανητικά συστήματα, προκαλώντας κλιματική κατάρρευση, οξίνιση των ωκεανών και ακραία απώλεια βιοποικιλότητας (Raworth 2017). Ανάμεσα σε αυτές τις δύο γραμμές – το Ντόνατ ή ο «Ασφαλής και Δίκαιος Χώρος» – μας επιτρέπει να μπορούμε να οικοδομήσουμε ένα **κοινό μέλλον** για όλα τα ανθρώπινα και μη ανθρώπινα όντα. Αυτό το πλαίσιο μπορεί να χρησιμοποιηθεί από μια πόλη, θέτοντας το ερώτημα, πώς μπορούμε να κάνουμε την πόλη μας να ευδοκιμήσει εντός πλανητικών ορίων; Ο εξωτερικός δακτύλιος επιτρέπει τη μετάβαση από μια ανθεκτική προς μια οικολογικά ανθεκτική προσέγγιση, ενσωματώνοντας την ανάγκη φροντίδας του ζωντανού πλανήτη.

Ο μεθοδολογικός οδηγός του Donut Economics Action Lab (DEAL) για τη μείωση της παγκόσμιας κλίμακας του Ντόνατ σε ένα «Πορτρέτο πόλης» χρησιμεύει ως εργαλείο για μεταμορφωτική δράση. Το πορτρέτο της πόλης παρέχει ένα «ολιστικό στιγμιότυπο των πολλών πολύπλοκων διασυνδέσεων της πόλης με τον κόσμο στον οποίο είναι ενσωματωμένη, λαμβάνοντας υπόψη τις τοπικές της φιλοδοξίες – να είναι ακμάζοντες άνθρωποι σε έναν ακμάζοντα τόπο – και παγκόσμιες ευθύνες, τόσο κοινωνικές όσο και οικολογικές» (Ντόνατ της Πόλης του Άμστερνταμ).

Στην Ευρώπη, αρκετές πόλεις εφαρμόζουν ήδη αυτό το μοντέλο. Τον Απρίλιο του 2020, η πόλη του Άμστερνταμ ήταν η πρώτη που υιοθέτησε το Ντόνατ ως εργαλείο για την καθοδήγηση της κοινωνικής και οικονομικής ανάκαμψης από την πανδημία. Αυτό υλοποιείται από έναν αυτο-οργανωμένο και δυναμικό Συνασπισμό Ντόνατ του Άμστερνταμ. Και στην Κοπεγχάγη οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής διερευνούν την ιδέα και οι Βρυξέλλες άρχισαν να χρησιμοποιούν το Ντόνατ τον Σεπτέμβριο του 2020, για μια συμμετοχική προσέγγιση που θα καθοδηγεί την ανάκαμψη της περιοχής μετά την πανδημία. Στην Κροατία, το Ντόνατ εφαρμόστηκε σε

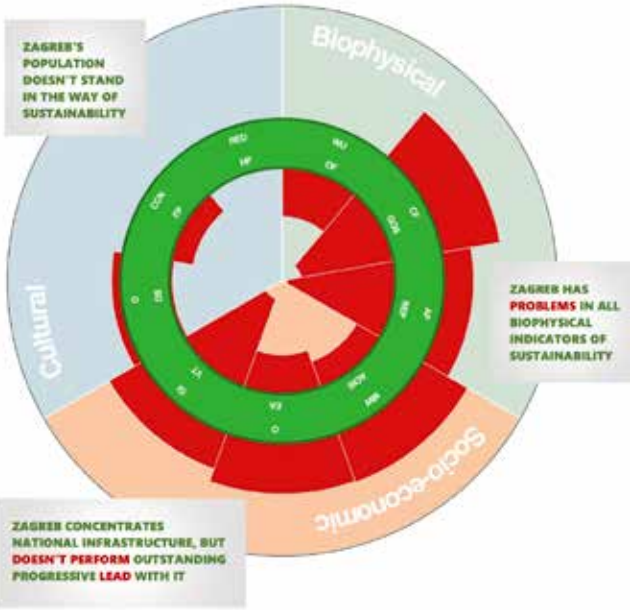

Το Ντόνατ των κοινωνικών και πλανητικών ορίων © DEAL

τέσσερις διαφορετικές πόλεις. Ο «ασφαλής και δίκαιος» χώρος λειτουργίας χωρίστηκε σε ένα βιοφυσικό τμήμα, ένα κοινωνικό τμήμα και ένα πολιτισμικό τμήμα, το καθένα χωρισμένο περαιτέρω σε πολλαπλές μικρομονάδες ανάλυσης. Η οπτικοποίηση ντόνατ δείχνει ξεκάθαρα μοτίβα υπερβάσεων και ελλείψεων σε κάθε τμήμα. Στην περίπτωση του Ζάγκρεμπ, το Ντόνατ υποδηλώνει έλλειψη ανοιχτών χώρων πρασίνου με τιμή δείκτη (3,18 m²) σχεδόν τρεις φορές χαμηλότερη από τα προσδοκώμενα 9 m² κατά κεφαλήν δημόσιου χώρου πρασίνου. Όσον αφορά την κλιματική αλλαγή και τη ρύπανση, οι εκπομπές CO₂ είναι πάνω από το μέσο όρο και τα επίπεδα ρυπογόνων σωματιδίων είναι απαράδεκτα (Cik 2021).

Θεμελιώδης οικονομία και συστήματα παροχής

Ένα χρήσιμο πλαίσιο για να επανεξετάσουμε αυτό που καταλαβαίνουμε ως «οικονομία» είναι η ιδέα της **θεμελιώδους οικονομίας**. Η οικονομία μας δίνει προτεραιότητα στις νέες συσκευές υψηλής τεχνολογίας

Πηγή: Cik 2021. Institut Za Političku Ekologiju.

Η θεμελιώδης οικονομία είναι χτισμένη γύρω από τα βασικά μας συστήματα οικονομίας και παροχής (Bärnthaler et al. 2021):

α) Ο πυρήνας της οικονομίας υφίσταται από μη αμειβόμενες, αναπαραγωγικές πράξεις φροντίδας και συναφείς υπηρεσίες όπως η οικιακή εργασία και ο εθελοντισμός. Μέσα στη θεμελιώδη οικονομία, αυτό το μέρος της οικονομίας μας θεωρείται ως ο ακρογωνιαίος λίθος μιας ανθεκτικής οικονομίας που βασίζεται στη φροντίδα, τη σχέση και την αμοιβαιότητα. Ωστόσο, στο σημερινό καπιταλιστικό μας σύστημα, ο πυρήνας της οικονομίας παραμελείται ως επί το πλείστον και ταυτόχρονα οικειοποιείται από τη λεγόμενη «παραγωγική» οικονομία. Ως εκ τούτου, πρέπει να επανεκτιμηθεί καθώς και να εξισορροπηθεί.

ή δίνει προτεραιότητα στα αγαθά και τις υπηρεσίες που είναι απαραίτητα για τη ζωή μας; Αυτό το πλαίσιο μας βοηθά να αναδιαμορφώσουμε την κατανόησή μας για την οικονομία και μπορεί να ενσωματωθεί σε ένα μοντέλο Ντόνατ. Η θεμελιώδης οικονομία περιλαμβάνει όλα τα καθημερινά βασικά αγαθά και υπηρεσίες όπως η υγειονομική περίθαλψη, η εκπαίδευση, η προμήθεια τροφίμων, καθώς και οι υπηρεσίες κοινής ωφέλειας όπως το φυσικό αέριο, το ηλεκτρικό ρεύμα, το νερό και την κατάλληλη στέγαση. Είναι η «υποδομή της καθημερινής ζωής» και επομένως η προϋπόθεση της ευημερίας. Για να διασφαλιστεί η παροχή αυτών των υπηρεσιών, ιδρύματα σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο και κυβερνητικοί, ιδιωτικοί και κοινωνικο-πολιτιστικοί οργανισμοί πρέπει να συνεργαστούν. Η θεμελιώδης οικονομική σκέψη αφορά την ιεράρχηση, την επέκταση και την οικολογία εκείνων των τμημάτων της οικονομίας μας που επιτρέπουν την καθημερινή μας ύπαρξη και ευημερία.

Αντί να εκτελείται κυρίως από γυναίκες στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, αυτή η απλήρωτη εργασία θα πρέπει να γίνει μέρος των υπαρκτών συστημάτων παροχής, των δημόσιων υπηρεσιών και των δημόσιων υποδομών και να εκτιμάται ως τέτοια. Η εστίαση σε αυτή τη βασική οικονομία αποτελεί σαφή απεικόνιση του πώς να εφαρμόσουμε μια ηθική φροντίδας στον επανασχεδιασμό της οικονομίας μας.

β) Τα συστήματα παροχής είναι το άλλο τμήμα που διαμορφώνει τη θεμελιώδη οικονομία. Ένα σύστημα παροχής θα μπορούσε να οριστεί ως «ένα σύνολο σχετικών στοιχείων που συνεργάζονται για τη μετατροπή των πόρων για την ικανοποίηση μιας προβλεπόμενης ανθρώπινης ανάγκης» (Fanning et al. 2020). Σε σχέση με τον στόχο της θεμελιώδους

οικονομίας να επεκτείνει, να οικολογοποιήσει και να βελτιώνει τις «υπαρξιακές» και «ουσιώδεις» υπηρεσίες, αυτό σημαίνει μετασχηματισμό των συστημάτων παροχής μας, ώστε αυτές οι υπηρεσίες να είναι προσιτές σε όλους. Πώς μπορούμε, για παράδειγμα, να παρέχουμε σε κάθε κάτοικο της πόλης ένα αξιοπρεπές σπίτι; Η **υπαρξιακή παροχή** αποτελεί μέρος των δημόσιων υπηρεσιών και υποδομών και περιλαμβάνει κρατική ιδιοκτησία καθώς και ενδιάμεσους θεσμούς όπως ενεργειακούς συνεταιρισμούς, ενώσεις στέγασης και άλλες μορφές οργάνωσης από κάτω προς τα πάνω στους τομείς της υγειονομικής περίθαλψης, της παροχής ενέργειας, της εκπαίδευσης, των μεταφορών, της παροχής νερού, και διάθεση απορριμμάτων. Η **βασική παροχή** με τη σειρά της οργανώνεται στη δυναμική της ρυθμιζόμενης αγοράς. Παρέχει είδη καθημερινής κατανάλωσης όπως τρόφιμα και φαρμακευτικά προϊόντα.

Η μετάβαση σε μια θεμελιώδη οικονομία θα βελτίωνε σημαντικά την ικανοποίηση των βασικών ανθρώπινων αναγκών. Στο πλαίσιο της πόλης, αυτό θα μπορούσε να μεταφραστεί ως «δικαίωμα στην πόλη»: το δικαίωμα των κατοίκων σε πλήρη και ισότιμη πρόσβαση στους πόρους και τις υπηρεσίες στις πόλεις (Qatamin 2020). Αυτό θα πρέπει να συνεπάγεται το δικαίωμα να έχουν λόγο στη δημιουργία και την ανακατασκευή των πόλεων τους. Η «χωρική δικαιοσύνη» είναι ένας σχετικός όρος, που σημαίνει ότι «η δικαιοσύνη έχει μια γεωγραφία και η δίκαιη κατανομή των πόρων, των υπηρεσιών και της πρόσβασης είναι βασικό ανθρώπινο δικαίωμα» (Soja 2013). Η φροντίδα για την ανθρώπινη κοινότητα είναι βασικό κίνητρο. Ωστόσο, μια θεμελιώδης οικονομία δεν συνεπάγεται αυτόματα μια πιο οικολογικά δίκαιη κοινωνία, καθώς τα πλανητικά όρια δεν αποτελούν εγγενώς μέρος του πλαισίου. Εξακολουθεί να αφήνει περιθώρια για μη βιώσιμες προτιμήσεις των καταναλωτών. Η θεμελιώδης οικονομία μπορεί ωστόσο να είναι μια *γέφυρα* προς μια κοινωνική και οικολογική κοινωνία. Ο Bärnthaler και συνεργάτες του (2021) δηλώνουν ότι, ακριβώς επειδή η θεμελιώδης οικονομία μπορεί να ενσωματωθεί στην καπιταλιστική κοινωνία, θα ήταν ένα «προνομιακό σημείο εισόδου» για μια δίκαιη και βιώσιμη μετάβαση σε μια κοινωνία που βασίζεται στη φροντίδα για τον άνθρωπο και τις μέτα-ανθρώπινες κοινότητες και περιβάλλοντα.

Στην προσπάθειά μας να καλύψουμε τις ανθρώπινες ανάγκες εντός πλανητικών ορίων, η επανεξέταση των συστημάτων παροχής μας είναι ένα σημαντικό βήμα. Όπως τονίζουν ο O'Neill και συνεργάτες του (2018), «η αποδοτικότητα των πόρων για την κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών μπορεί να βελτιωθεί με την υιοθέτηση υλικών που ικανοποιούν τις ανάγκες που απαιτούν χαμηλότερες εισροές πόρων». Στον τομέα της κινητικότητας, αυτό θα μπορούσε να σημαίνει αντικατάσταση των ιδιωτικώνοχημάτων με αποτελεσματικά μέσα μαζικής μεταφοράς και οι πόλεις δημιουργώντας χώρο για πεζούς και ποδηλάτες (όπως προτείνεται από τις τελευταίες εκθέσεις της IPCC). Έρευνες έχουν δείξει ότι οι **ανθρώπινες ανάγκες μπορούν να καλυφθούν με βιώσιμα επίπεδα χρήσης ενέργειας**. Ωστόσο, καμία χώρα δεν το κάνει (Vogel et al. 2021). Γενικά, ο βαθμός ικανοποίησης των αναγκών δεν βασίζεται στην πρώτη θέση στη χρήση ενέργειας, αλλά συσχετίζεται με την παρουσία ορισμένων κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων (παραγόντες παροχής) όπως η ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών, η δημόσια υγεία, η δημοκρατία και η ισότητα εισοδήματος (Vogel et al.2021). Ενώ ορισμένοι παράγοντες παροχής (π.χ.

δημόσιες υπηρεσίες, πρόσβαση σε ηλεκτρική ενέργεια) διαδραματίζουν ευεργετικό ρόλο, άλλοι παράγοντες (π.χ. οικονομική ανάπτυξη και εξτρετισμός) έχουν αρνητική επίδραση στην ανθρώπινη ευημερία. Ως εκ τούτου, οι πολιτικές των πόλεων θα πρέπει να επικεντρωθούν στην παροχή των ευεργετικών παραγόντων, επιτρέποντας στους πολίτες να ζουν καλά με βιώσιμη χρήση ενέργειας. Αυτό δεν είναι μόνο θέμα αλληλεγγύης με άλλες περιφέρειες και έθνη, αλλά και πολύ σχετικό με το τρέχον ενεργειακό τοπίο με τη δυνατότητα να γίνουν οι περιφέρειες πιο αυτόνομες και ενεργειακά αποδοτικές. Αυτό δεν πρέπει να συγχέεται με κάποιο είδος απομονωτισμού. χρειαζόμαστε ένα ηλεκτρικό δίκτυο που να είναι συνδεδεμένο σε όλη την Ευρώπη. Όμως, όσο περισσότερες πόλεις και περιφέρειες είναι αυτοδύναμες, τόσο λιγότερο βαριά υποδομή δικτύου απαιτείται.

Προσέγγιση βασικών αναγκών

Μια σχετική προσέγγιση είναι η προσέγγιση των βασικών αναγκών. Ως εναλλακτική λύση στην κυρίαρχη οικονομία που βασίζεται στους ατομικιστές καταναλωτές που ικανοποιούν τις αμέτρητες προτιμήσεις τους, τα φεμινιστικά οικονομικά έχουν αναπτύξει μια σαφή εναλλακτική, βασισμένη σε τρία σημεία (Holemans et al. 2021):

- ▶ Η οικονομία (οίκος-νομία: διαχείριση νοικοκυριού) αφορά τους ανθρώπους και τις ευκαιρίες τους να ικανοποιήσουν επαρκώς τις θεμελιώδεις ανάγκες τους, όχι με υλικά πράγματα ή το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ).
- ▶ Η οικονομία αφορά τις ζωτικές ανάγκες των ανθρώπων. Αυτές οι βασικές απαιτήσεις είναι περιορισμένες σε αριθμό, πεπερασμένες και ικανοποιητικές εντός οικολογικών ορίων.
- ▶ Η οικονομία μπορεί να γίνει κατανοητή μέσω της συστημικής σκέψης, η οποία τονίζει ότι οι άνθρωποι είναι σχεσιακά όντα που ζουν σε μόνιμη αμοιβαία αλληλεπίδραση με τους μέτα-ανθρώπινους κόσμους τους.

Αυτή η εναλλακτική προσέγγιση μάς προσφέρει ένα συνεκτικό όραμα για την οικονομία, που βασίζεται στις βασικές ανάγκες των πολιτών αντί στις ακόρεστες καταναλωτικές επιθυμίες. Κάνει σαφή διάκριση μεταξύ αναγκών και επιθυμιών. Ενώ οι *επιθυμίες* είναι εξαιρετικά υποκειμενικές και επιρρεπείς στη διαφήμιση, οι άνθρωπινες βασικές *ανάγκες* συνεπάγονται έναν βαθμό καθολικότητας (Doyal και Gough 1991). Κατηγοριοποιούμε τις βασικές ανάγκες στους τομείς των τροφίμων και της διατροφής, των βασικών εκπαιδευτικών υπηρεσιών, των βασικών υπηρεσιών υγείας, της αποχέτευσης, της παροχής νερού και της στέγασης. Λαμβάνουμε επίσης υπόψη τις μη υλικές ανάγκες όπως «αυτοδιάθεση, αυτοδυναμία, πολιτική ελευθερία και ασφάλεια, συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, εθνική και πολιτιστική ταυτότητα και αίσθηση του σκοπού στη ζωή και την εργασία» (Streeten 1979, 136). Το *πλαίσιο ανάπτυξης ανθρώπινης κλίμακας*, που αναπτύχθηκε από τον Max-Neef, μιλάει για «ικανοποιητές». **Ενώ οι βασικές ανάγκες είναι καθολικές, ο τρόπος με τον οποίο καλύπτονται από άτομα που ικανοποιούν τις ανάγκες ορίζεται πολιτισμικά.** Αυτό υπογραμμίζει τη μη αποκλειστικότητα της εμπορευματοποιημένης εκ πλήρωσης των αναγκών που βασίζεται στην αγορά.

Ο Reinert (2020) θεωρεί τα βασικά αγαθά και τις υπηρεσίες ως «στατικά της ευημερίας» στα οποία θα πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στις συζητήσεις χάραξης πολιτικών. Εάν ορίσουμε την ευημερία ως «το επίπεδο στο οποίο ικανοποιούνται οι βασικές ανάγκες» (Griep 1986,42), είναι σαφές ότι υπάρχει ένα επίπεδο στο οποίο οι άνθρωποι είναι κορεσμένοι. Όλοι χρειάζονται ένα σπίτι, αλλά κανείς δεν χρειάζεται πέντε σπίτια, για παράδειγμα. Αυτό απαιτεί μια συνοδευτική πολιτισμική και ψυχολογική αλλαγή. Σε αυτήν την προτεινόμενη **οικονομία επάρκειας**, συνδέουμε την ευημερία των πολιτών με τα πλανητικά όρια. Η έννοια των **«διαδρόμων κατανάλωσης»** (συγκρίσιμη με το προαναφερθέν «οικολογικό αποτύπωμα» και «δικαίο μερίδιο γης») είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικών αστικών περιοχών, παρέχοντας μια σαφή ένδειξη για το ποιο είναι το υπεύθυνο επίπεδο κατανάλωσης. Αυτό είναι παράλληλο με το μοντέλο του ντόνατ, οι διάδρομοι κατανάλωσης περιλαμβάνουν τόσο ελάχιστα πρότυπα κατανάλωσης «που επιτρέπουν σε κάθε άτομο μια καλή ζωή» όσο και «μέγιστα πρότυπα κατανάλωσης... για να διασφαλιστεί ότι η κατανάλωση από ορισμένα άτομα δεν απειλεί την ευκαιρία για μια καλή ζωή για άλλους» (Fuchs et al. 2021, 33).

Πέρα από την αγορά: διάφορες μορφές οργάνωσης

Τα τρέχοντα συστήματα τροφοδοσίας συχνά οργανώνονται από τις αρχές της καπιταλιστικής αγοράς. Αυτά επικεντρώνονται στην ανάπτυξη και τη μεγιστοποίηση του κέρδους. Αυτό είναι εξαιρετικά αναποτελεσματικό – ή ακόμα και αντιφατικό – όσον αφορά την ικανοποίηση βασικών αναγκών. Για παράδειγμα, ορισμένες αστικές γειτονιές γίνονται «έρημοι φαγητού», επειδή οι παράγοντες της αγοράς προσφέρουν μόνο πρόχειρο φαγητό. Επιπλέον, η ανάπλαση περιοχών και η απορρύθμιση της στεγαστικής αγοράς έχουν μετατρέψει τα σπίτια σε κερδοσκοπικά περιουσιακά στοιχεία για την εξαγωγή ενοικίων. Αυτό με τη σειρά του αυξάνει το κόστος ζωής και ασκεί πρόσθετη πίεση στα νοικοκυριά να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες.

Ένα σημαντικό ερώτημα είναι το πώς να οργανωθούν καλύτερα τα **συστήματα παροχής** για τη δημιουργία ευημερίας εντός των πλανητικών ορίων, δίνοντας προτεραιότητα στη φροντίδα και την επάρκεια. Εκτός από την οργάνωση της αγοράς, οι προβλέψεις μπορούν

επίσης να οργανωθούν βάσει των αρχών της **αμοιβαιότητας** και της **αναδιανομής**, παράλληλα με το νοικοκυριό (Polanyi). Επομένως, συνιστούμε να εξετάσετε τα συστήματα παροχής στις πόλεις για να τα επαναπροσδιορίσετε (π.χ. πώς μπορούμε να οργανώσουμε την «κινητικότητα» με τρόπο που δεν κυριαρχεί η αγορά;). Τα **κοινά** (με βάση την αμοιβαιότητα και την εμπιστοσύνη) και οι **δημόσιες υπηρεσίες** (ως μορφές αναδιανομής) είναι επομένως δύο κρίσιμες οργανωτικές αρχές για την αναδιάρθρωση του τρέχοντος τρόπου οργάνωσης της παροχής. (Holemans, 2016)

(1) Τα **κοινά** (commons) είναι μια ανθεκτική εναλλακτική λύση στην αγορά, όπου οι ίδιοι οι πολίτες αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, εφαρμόζονται κανόνες που έχουν αναπτυχθεί από τους πολίτες και η ιδιοκτησία διατηρείται συλλογικά. Ένα παράδειγμα είναι οι οικιστικοί συνεταιρισμοί, όπως στη Ζυρίχη της Ελβετίας, όπου περίπου το 20% του συνόλου των κατοικιών (40.000 κατοικίες) ανήκουν σε συνεταιρισμούς, με κατά μέσο όρο 23% χαμηλότερα ενοίκια από τις ιδιόκτητες κατοικίες. Προχωρώντας πέρα από τη λογική του κέρδους και με βάση την ανταλλαγή γνώσεων, πόρων ή υποδομών, τα κοινά δείχνουν τη δύναμη της εμπιστοσύνης και της αμοιβαιότητας, ενώ ενσωματώνουν αξίες όπως η βιωσιμότητα, η κοινωνική ένταξη και η ισότητα. Η έρευνα δείχνει ότι υπάρχει τώρα ένα κύμα κοινών που λαμβάνει χώρα σε τομείς όπως τα τρόφιμα, η στέγαση και η ενέργεια. (Holemans 2022). (2) Η άλλη αρχή - η επανεπένδυση στις **δημόσιες υπηρεσίες** - εφαρμόζεται ήδη σε αστικό επίπεδο στο λεγόμενο κύμα επαναδημοτικοποίησης, με τις πόλεις για παράδειγμα να ανακτούν τον έλεγχο του συστήματος παραγωγής ενέργειας και του ενεργειακού δικτύου. Και η κρίση λόγω Covid έδειξε πόσο ζωτικής σημασίας είναι οι προσβάσιμες υπηρεσίες δημόσιας υγείας με επαρκή χωρητικότητα. Η φροντίδα των ανθρώπων σημαίνει επίσης ότι δεν αισθάνονται ανασφαλείς σχετικά με την παροχή φροντίδας.

Ο στόχος δεν είναι να απαλλαγούμε από τις αγορές, αλλά να οικοδομήσουμε **οικολογικά ανθεκτικές οικονομίες** όπου οι πολίτες αποφασίζουν δημοκρατικά σε ποιους τομείς μπορούν να διαδραματίσουν ρόλο οι αγορές και σε ποια ισχυρά ρυθμιστικά πλαίσια, παράλληλα με μια ευρύτερη εφαρμογή των αρχών της αναδιανομής και της αμοιβαιότητας. Είναι αυτό το είδος θεσμικής ποικιλομορφίας που εγγυάται τον μεγαλύτερο βαθμό οικολογικής ανθεκτικότητας (Holemans, 2016).

Η Πόλη που Φροντίζει: Αγκαλιάζοντας τη μεταμορφωτική αλλαγή

Σε αυτό το κεφάλαιο, παρουσιάζουμε συγκεκριμένες εξελίξεις και στρατηγικές για να εμπνεύσουμε την πολιτική και τις πολιτικές της πόλης. Πρόκειται για ζωντανές και πρακτικές απεικονίσεις του θεωρητικού πλαισίου που αναλύθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Εξετάζουμε τους τομείς της παροχής τροφίμων, της κυκλικότητας και της χρήσης ενέργειας, της κινητικότητας και της στέγασης, καθώς και τις πολλαπλές και αλληλοεπικαλυπτόμενες ταυτότητες της πόλης ως πράσινη, κοινωνική και φροντίδα.

Προμήθεια τροφίμων

Τα τρέχοντα συστήματα παροχής τροφίμων είναι ελαττωματικά. Από τα τρόφιμα που παράγονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), σχεδόν το ένα τρίτο χάνεται από τη φάρμα στο πυρόνι, ενώ κάθε δεύτερη μέρα περίπου 33 εκατομμύρια άνθρωποι δεν μπορούν να αντέξουν οικονομικά ένα ποιοτικό γεύμα (Eurostat 2018). Επιπλέον, τα απόβλητα τροφίμων ευθύνονται για το 8-10% των παγκόσμιων εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και το 6% των συνολικών εκπομπών αερίων θερμοκηπίου στην ΕΕ. Εδώ συζητάμε εν συντομία τον ρόλο που μπορούν να παίξουν οι πόλεις στη μετάβαση προς τα συστήματα υγιεινής διατροφής, για τον άνθρωπο και τον πλανήτη. Καθώς οι πόλεις δεν θα μπορέσουν ποτέ να παράγουν όλα τα τρόφιμα που χρειάζονται, μια αστική πολιτική τροφίμων είναι επίσης μια εξαιρετική ευκαιρία για την αποκατάσταση των οικονομικών και πολιτιστικών δεσμών με την ύπαιθρο, αντικαθιστώντας το πρόχειρο φαγητό από τις αγροτικές επιχειρήσεις με υγιεινά τοπικά/περιφερειακά τρόφιμα που παράγονται από αγρότες που εξακολουθούν να αγαπούν γεωργία: την τέχνη της καλλιέργειας της γης.

Αστική κοινή παροχή τροφίμων

Τα εναλλακτικά συστήματα παροχής τροφίμων επαναξιολογούν την (αστική) παραγωγή τροφίμων, επανασυνδέοντας τα τρόφιμα με τους κατοίκους των πόλεων, ενώ επίσης διαπερνούν τις δυαδικές σχέσεις δημόσιου-ιδιωτικού και αγροτικού-αστικού συστήματος. Επιπλέον, φέρνουν στο προσκήνιο ερωτήσεις σχετικά με την κατοχή γης, την πρόσβαση και τη διαχείριση του περιβάλλοντος στην πόλη (McLain et. al. 2014). Πριν από αυτό, τα τρόφιμα είχαν αποκλειστεί συστηματικά από τον πολεοδομικό σχεδιασμό (Potchukuchi & Kaufman 2000). Τα τρόφιμα θεωρούνταν δεδομένα, απορρίφθηκαν από το δημόσιο τομέα και υποβιβάζονταν σε τομείς αγροτικής πολιτικής. Αναγνωρίζοντας τη σημασία των εναλλακτικών συστημάτων παροχής τροφίμων, οι πόλεις άρχισαν να εξερευνούν και να εφαρμόζουν μορφές **κοινής αστικής παροχής τροφίμων**. Αυτό κυμαίνεται από το έργο «AgroCité» στο Παρίσι, το οποίο ενσωματώνει πλήρως τα τρόφιμα, την ενέργεια και τη στέγαση, έως την αναβίωση και τη συγκομιδή οπωροφόρων δέντρων και καρυδιών σε αστικές περιοχές του Ηνωμένου Βασιλείου.

Οι αστικοί χώροι πρασίνου γίνονται όλο και περισσότερο κατανοητοί όχι μόνο για την παροχή άυλων υπηρεσιών (π.χ. σωματική και ψυχική ευεξία, κοινωνική αλληλεπίδραση) αλλά και ως πάροχοι βασικών υλικών αγαθών: τρόφιμα (McLain et. al. 2014). Επιπλέον, αυτά τα υλικά αγαθά είναι πολυλειτουργικά και περιλαμβάνουν φυσικούς (διατροφικούς), κοινωνικούς και πολιτιστικούς πόρους για την πόλη (Matacena 2016).

Αυτοπρομήθεια τροφίμων και γεωργία με επίκεντρο την κοινότητα

Η **Αυτοπρομήθεια Τροφίμων (Food Self Provisioning - FSP)**, ως συγκεκριμένο παράδειγμα, είναι μια συνηθισμένη πρακτική. Μαζί με την **αστική αναζήτηση τροφίμων**, είναι ένα βιώσιμο εργαλείο διαφοροποίησης, ακόμη και στα πυκνά περιβάλλοντα των πόλεων. Οι κήποι των σπιτιών μπορούν να ανθίσουν σε ταράτσες, σε μπαλκόνια, σε κοινόχρηστα αγροτεμάχια. Τα βρώσιμα φυτά μπορούν να στολίσουν τους δημόσιους χώρους της πόλης, που αναπτύσσονται δίπλα σε πεζοδρόμια και σε πάρκα της πόλης. Ενώ οι πόλεις δεν μπορούν να βασιστούν πλήρως στην αυτοπρομήθεια για τις ανάγκες τους σε τρόφιμα, οι μελέτες περιπτώσεων της Ανατολικής Ευρώπης δείχνουν ότι είναι ένα πολύτιμο συμπλήρωμα στις γεωργικές πρακτικές. Στην Τσεχική Δημοκρατία, το μερίδιο των μη εμπορεύσιμων προϊόντων λαχανικών και φρούτων φτάνει τα δύο πέμπτα της κατανάλωσης. Στο αστικό περιβάλλον της Πράγας, περίπου ένα στα τέσσερα νοικοκυριά καλλιεργεί το δικό του φαγητό.

Η FSP είναι ένα σαφές παράδειγμα πρακτικής που εκφράζει και διατηρεί **σχέσεις συνεργασίας, αμοιβαιότητας και φροντίδας**. Όταν οι σοδειές υπερβαίνουν την ικανότητα κατανάλωσης των νοικοκυριών, οι φίλοι, οι γείτονες και οι συγγενείς μπορούν να κληθούν να συλλέξουν και να καταναλώσουν. Η συγκομιδή μπορεί να λειτουργήσει ως δώρο με υψηλή συμβολική αξία. Οι άνθρωποι συνδέονται μεταξύ τους και με τη γη, με τρόπους που το βιομηχανικό συγκρότημα τροφίμων αποτυγχάνει. Πρέπει να ξεπεραστεί η μακροχρόνια διαμόρφωση της FSP ως προνομιακής, ψυχαγωγικής δραστηριότητας για τους πλούσιους κατοίκους της μεσαίας τάξης των πόλεων ή ως – ακριβώς το αντίθετο – στρατηγική επιβίωσης των φτωχότερων στρωμάτων της κοινωνίας. Αν και αυτό μπορεί να ανταποκρίνεται σε μια πραγματικότητα, είναι η λεκτική κυριαρχία του καπιταλισμού που θα μας έκανε να ορίσουμε την FSP με αυτόν τον απλοϊκό, διχαστικό τρόπο. Ουσιαστικά αυτό το πλαίσιο κρύβει την αξία της ως εναλλακτικού και βιώσιμου συστήματος παροχής. Η FSP ως πρακτική υποστηρίζει μια οικονομία που βασίζεται στη φροντίδα, μια οικονομία που συνδέει τους κατοίκους της πόλης μεταξύ τους και με το περιβάλλον τους, καθώς και μια οικονομία που προβάλλει την επάρκεια.

Φυσικά, αυτό δεν είναι ατομική ευθύνη. Σε **Κοινωνικά Υποστηριζόμενες Φάρμες** (Community-Supported Agriculture - CSA), μια κοινότητα νοικοκυριών που συνδέεται και υποστηρίζει το αγρόκτημα.

Τόσο οι κίνδυνοι όσο και τα οφέλη της παραγωγής τροφίμων είναι κοινά, καθώς τα νοικοκυριά πληρώνουν προκαταβολική ετήσια συνδρομή. Η φροντίδα είναι μια βασική αρχή εδώ: φροντίδα για την κοινότητα, φροντίδα για τους αγρότες, φροντίδα για υγιεινά τρόφιμα και φροντίδα για το περιβάλλον. Στον επαγγελματία αγρότη παρέχεται ασφάλεια διαβίωσης και υποστηρίζεται στη χρήση οικολογικών γεωργικών πρακτικών. Τα μέλη των CSA συχνά ενθαρρύνονται να αναπτύξουν τη δική τους σχέση με τη γη, π.χ. με αυτοσυγκομιδή. Οι φάρμες CSA εμφανίζονται σε πολλές πόλεις. Τα δίκτυα των CSA διευκολύνουν την εύρεση μιας φάρμας σε κοντινή απόσταση. Οι κυβερνήσεις των πόλεων μπορούν να υποστηρίξουν αυτό το κίνημα παρέχοντας γη για κοινοτικές πρωτοβουλίες.

Παροχή ενέργειας

Εκτός από την τροφή, μια πόλη και οι κάτοικοί της δεν μπορούν να ζήσουν χωρίς ενέργεια. Η πόλη είναι ένας μεταβολισμός που, όπως και τα υλικά, χρειάζεται πολλή ενέργεια για να συνεχίσει να λειτουργεί. Στην διαδικασία για να γίνουν οικολογικά ανθεκτικές, οι πόλεις πρέπει να επανεξετάσουν τη χρήση και την παραγωγή ενέργειας τους. Οι πόλεις πρέπει να γίνουν πολύ πιο ενεργειακά αυτόνομες. Αυτό είναι δυνατό μόνο εάν η ζήτηση για ενέργεια μειωθεί έντονα, καταναλώνοντας μόνο την ενέργεια που απαιτείται από την άποψη της επάρκειας και με βάση τη βασική αρχή της φροντίδας για τον «κόσμο» μας, συμπεριλαμβανομένων των σωμάτων μας, των κοινοτήτων μας και του περιβάλλοντός μας. Μία από τις πιο ελπιδοφόρες εξελίξεις στον τομέα της ενέργειας είναι οι Περιφέρειες Θετικής Ενέργειας.

Περιφέρειες Θετικής Ενέργειας (PED)

Οι Περιφέρειες Θετικής Ενέργειας (PED) είναι αστικές γειτονιές που παράγουν περισσότερη ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές από ό,τι καταναλώνουν. Αυτό είναι δυνατό μόνο εάν η τελική χρήση ενέργειας είναι πολύ χαμηλή. Αυτό απαιτεί, όχι μόνο υψηλή απόδοση στις μεθόδους με τις οποίες θερμαίνονται τα σπίτια, γίνεται η βιομηχανική παραγωγή και οργανώνεται η κινητικότητα, αλλά και το είδος των βιώσιμων τρόπων ζωής που προωθούνται από την άποψη της επάρκειας. Οι PED καθιστούν τις πόλεις όχι μόνο οικολογικά ανθεκτικές στον τομέα της ενέργειας, αλλά προωθούν επίσης πιο λιτά και επομένως λιγότερο ακριβά δίκτυα διανομής και μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Καθιστώντας τις PED πρότυπο, οι πόλεις θα μπορούσαν να συμβάλουν σημαντικά σε ένα μέλλον μηδενικών εκπομπών άνθρακα. Μια κρίσιμη πτυχή των PED είναι η κοινωνική – **φροντίδα** – διάσταση, όπως βιώθηκε σε μια πειραματική PED στην πόλη της Γάνδης. Είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι θα περιλαμβάνονται όλοι οι κάτοικοι μιας γειτονιάς, χωρίς να αφήνουμε έξω εκείνους που νοικιάζουν ή δεν έχουν τα οικονομικά μέσα για να συμμετάσχουν σε έναν αστικό ενεργειακό συνεταιρισμό.

Η πόλη της Βαρκελώνης δείχνει ότι οι πόλεις μπορούν να έχουν σημαντικό αντίκτυπο στις περιφερειακές γεωργικές πρακτικές. Μέρος της προσπάθειας πολιτικής της Βαρκελώνης είναι να εφαρμόσει το «proximity food», με επίκεντρο τη μείωση της απόστασης μεταξύ της προμήθειας και της κατανάλωσης τροφίμων (Covarrubias & Boas 2020). Περαιτέρω προσπάθειες για την αύξηση της συνεργασίας μεταξύ των διαφορετικών παραγόντων εντός της τροφικής αλυσίδας, δίνοντας προσοχή στους συγκεκριμένους τρόπους με τους οποίους οι βιώσιμες ροές τροφίμων συνδέονται με τη χρήση ενέργειας και νερού και λαμβάνοντας υπόψη τη χρήση γης, θα ενίσχυαν αυτήν την προσπάθεια (Covarrubias & Boas 2020; Ochoa i, et al. 2019, Padró et. al. 2020). Η ενίσχυση των υγιών αμοιβαίων σχέσεων μεταξύ των αστικών και των γύρω αγροτικών περιοχών είναι απαραίτητο μέρος αυτής της προσπάθειας.

Υλική χρήση: μια κυκλική πόλη

Επί του παρόντος, ο μεταβολισμός της πόλης είναι κατασκευασμένος με τέτοιο τρόπο ώστε να καταναλώνει πόρους και ενέργεια και να παράγει «απόβλητα». Αυτό είναι ένα πολύ γραμμικό σύστημα «take, make, waste». Στις δυτικές χώρες, οι πόροι προέρχονται συχνά από μακρινά μέρη. Ομοίως, τα απόβλητα απορρίπτονται συχνά σε άλλες χώρες και ηπείρους. Επιδεικνύοντας παγκόσμια αλληλεγγύη, μια πόλη θα πρέπει να έχει επίγνωση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών πλαισίων στα οποία οι πόροι εξορύσσονται, επεξεργάζονται και αργότερα απορρίπτονται, ή μάλλον ανακυκλώνονται/ επαναχρησιμοποιούνται/ επιδιορθώνονται εκ νέου. *Φανταστείτε μια πόλη που δεν επιτρέπεται να εξάγει τα απόβλητά της, πώς θα έπρεπε τότε να αναδιοργανώσουμε τον οικονομικό της ιστό;*

Το τρέχον οικονομικό μας σύστημα είναι γραμμικό. Οι πρώτες ύλες εξορύσσονται για την παραγωγή προϊόντων που στη συνέχεια απορρίπτονται. Το γραμμικό οικονομικό μοντέλο έχει κανονικοποιήσει την ιδέα ότι πετάμε υλικά, συσκευές και άλλα αντικείμενα που δεν χρησιμοποιούμε πλέον. Σε μια κυκλική οικονομία, αυτό θα ήταν διαφορετικό. Θεωρητικά, τα απόβλητα δεν υπάρχουν σε μια κυκλική οικονομία, με προϊόντα να επαναχρησιμοποιούνται, να επισκευάζονται ή να ανακυκλώνονται. Αυτό περιλαμβάνει όλους τους τομείς: από τα γεωργικά προϊόντα και τα είδη ένδυσης έως τις τεχνολογικές συσκευές και τα δομικά υλικά. Τα προϊόντα κατασκευάζονται από ανακυκλωμένες πρώτες ύλες, με μεγάλη διάρκεια ζωής και σχεδιασμό που διευκολύνει την επισκευή και την αποτελεσματική ανακύκλωση. Επομένως, είναι απαραίτητο να συμπεριληφθεί η κυκλικότητα στην πρώτη φάση σχεδιασμού. Ο στόχος είναι να διατηρηθούν οι πρώτες ύλες σε χρήση για όσο το δυνατόν περισσότερο, εξαλείφοντας έτσι τις χωματερές και μειώνοντας τα προγράμματα εξόρυξης.

Ωστόσο, μια τέλεια κυκλική οικονομία δεν υπάρχει. Υπάρχει πάντα απώλεια αξίας σε μια διαδικασία ανακύκλωσης. Συνεπώς, η μείωση της κατανάλωσης και η εστίαση στην επάρκεια παραμένει απαραίτητη. Προτείνουμε την κυκλικότητα ως μερική λύση σε μια προσέγγιση συστήματος. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικών της πόλης μπορούν να εφαρμόσουν στρατηγικές για την προώθηση της κυκλικής χρήσης υλικών και της διαχείρισης απορριμμάτων.

Διαφυγές αστικών απορριμμάτων: **τα παραδείγματα του Bijlmermeer (Άμστερνταμ)** **και της Scampria (Νάπολη)**

Οι Mazzarella και Remoy (2021) εφαρμόζουν κυκλική σκέψη στα λεγόμενα «**αστικά απόβλητα**», εκείνα τα μέρη της πόλης που βιώνουν διαχωρισμό και κοινωνικό αποκλεισμό, οδηγώντας σε κοινωνική και περιβαλλοντική υποβάθμιση. Στη μελέτη τους για τον συνεχιζόμενο μετασχηματισμό αστικών περιοχών όπως το Bijlmermeer (Άμστερνταμ) και η Scampria (Νάπολη), καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι αυτά τα αστικά απόβλητα έχουν το πλήρες δυναμικό για κοινωνική και περιβαλλοντική αναγέννηση. Στο πλαίσιο της κυκλικής σκέψης πρέπει να εκτιμώνται και μπορούν να μετασχηματιστούν μέσω της συμμετοχής των πολιτών και σε πλαίσια πολιτικών, εμπνευσμένα από το μοντέλο Ντόντα και την κυκλική οικονομία (Mazzarella & Remoy 2021). Αυτή η κυκλική σκέψη αντιτίθεται ριζικά στις διαδικασίες αστικού εξευγενισμού (gentrification). Ο αστικός εξευγενισμός συνεπάγεται ότι οι δημόσιοι χώροι και οι γειτονιές αναβαθμίζονται, οδηγώντας σε υψηλότερες τιμές στέγασης. Αυτό λαμβάνει χώρα όταν τα αστικά απόβλητα μεταμορφώνονται με μη κυκλικό τρόπο. Είναι η αποτυχία να ενσωματωθούν αυτές οι γειτονιές στον κοινωνικό ιστό της πόλης, με αποτέλεσμα να εκτοπιστούν και να αναπαραχθούν σε άλλες περιοχές της πόλης, συχνά στην περιφέρεια.

Ένας πρώτος σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την κυκλική αναγέννηση είναι η αρχιτεκτονική. Τόσο στο Bijlmermeer όσο και στη Scampria, η κυκλική αρχιτεκτονική ξεκίνησε με την κατεδάφιση μεγάλων οικιστικών συγκροτημάτων από μπετόν, δίνοντας χώρο σε αξιοπρεπείς και καλύτερες υπηρεσίες στέγασης, νέους δημόσιους χώρους, έπιπλα δρόμου, πράσινη φροντίδα και τις συνοδευτικές ευκαιρίες απασχόλησης. Ως εκ τούτου, όχι μόνο δημιουργήθηκαν περισσότεροι χώροι για διαβίωση και κοινωνική σύνδεση, αλλά και επιτράπηκε η καλύτερη σύνδεση με την υπόλοιπη πόλη. Όπως αναφέρουν οι συγγραφείς:

«Αν και μια γειτονιά ορίζεται από σχέσεις μεταξύ χώρων και κατοίκων, η συνέργεια με την υπόλοιπη πόλη και οι κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες των ευκαιριών απασχόλησης που προσφέρονται στους κατοίκους κάνουν τη διαφορά. Τόσο το Bijlmermeer όσο και η Scampria, περιοχές όπου η αρχική αρχιτεκτονική έχει τροποποιηθεί πλήρως, έχουν αποκτήσει μια νέα αστική ταυτότητα». (Mazzarella & Remoy 2021, 5)

Η δημόσια διοίκηση της πόλης έπαιξε βασικό ρόλο σε αυτές τις αλλαγές μακρο-κλίμακας, όπως και η συμμετοχή των ανθρώπων. Η δέσμευση των φορέων της κοινότητας από κάτω προς τα πάνω και οι ισχυρές τους συνδέσεις με τη γειτονιά συχνά καθόριζαν τη μοίρα των χώρων και των κτιρίων. Τόσο στο Bijlmermeer όσο και στη Scampria ορισμένα οικοδομικά τετράγωνα έφεραν μια ιστορία που οι κάτοικοι δεν ήθελαν να διαγραφεί. Ως εκ τούτου, παραμένουν ως σύμβολα συλλογικής μνήμης και ως συνδεδεκά ορόσημα.

Όταν η ιδέα μιας κυκλικής πόλης είναι παρούσα σε στρατηγικό επίπεδο, λαμβάνοντας υπόψη τα κοινωνικά και περιβαλλοντικά όρια, σε συνδυασμό με τη συμμετοχή των πολιτών και τις πρακτικές ανάπλασης από κάτω προς τα πάνω, οι πόλεις μπορούν να μετατραπούν σε χώρους κοινής φαντασίας, όπου ευδοκμούν η φροντίδα χωρίς αποκλεισμούς και η σύνδεση.

Η παροχή δημόσιας υπηρεσίας σε μέρη όπως το Bijlmermeer και η Scampria, όπως η παροχή προσιτής στέγασης, η δημιουργία προσβάσιμου ανοιχτού χώρου και η διατήρηση των τοπικών ιστοριών και των εδραιωμένων σχέσεων, επιτρέπει την κυκλική πλέξη των χώρων της πόλης σε έναν σταθερό κοινωνικό ιστό. Στην περίπτωση του Bijlmermeer, αυτός ο μετασχηματισμός προς την κυκλικότητα, την ένταξη και την κοινωνική ευημερία λαμβάνει χώρα μέσα σε μια οικονομική στρατηγική ντόντα, λαμβάνοντας υπόψη τα πλανητικά όρια. Αυτό αποτελεί μέρος της ενεργού δέσμευσης της πόλης του Άμστερνταμ για την παροχή επαρκών συστημάτων παροχής, με παράλληλη μείωση της συνολικής χρήσης ενέργειας.

Δημόσιες συμβάσεις

Οι δημόσιες συμβάσεις είναι ένας άλλος τομέας όπου οι πόλεις έχουν τη δύναμη να υποβάλουν αιτήματα σχετικά με τη βιωσιμότητα και την κυκλικότητα. Όταν ενώνονται σε διακρατικά δίκτυα, η δύναμη επιρροής των πόλεων μπορεί να είναι ισχυρή. Ένα παράδειγμα είναι ηο εφοδιασμός Τεχνολογιών Πληροφοριών και Επικοινωνιών (ICT), η παραγωγή των οποίων έχει τεράστιο περιβαλλοντικό και κοινωνικό αντίκτυπο (Burvenich 2018). Η αλυσίδα εφοδιασμού των ICT δεν είναι εύκολο να ακολουθηθεί και το βιώσιμο, δίκαιο εμπόριο ICT είναι σπάνιο (αν και υπάρχουν εταιρείες που εργάζονται για αυτό, όπως η Fairphone). Για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος και της αλλαγής ζήτησης στην παραγωγή ICT, ιδρύθηκε η Electronics Watch. Πρόκειται για έναν ανεξάρτητο οργανισμό παρακολούθησης που εξετάζει την κατάσταση των εργαζομένων στην εφοδιαστική αλυσίδα των ICT. Οι δημόσιοι αγοραστές μπορούν να γίνουν μέλη, δημιουργώντας έτσι την απαραίτητη δύναμη και επιρροή για τη βελτίωση των συνθηκών για τους εργαζόμενους. Εδώ, η εστίαση βρίσκεται σε κοινωνικά ζητήματα, αλλά αυτό το εμπνευσμένο παράδειγμα μας δείχνει τη δύναμη της συνεργασίας και του συνδυασμού της δύναμης στον εφοδιασμό. Σε όλη την Ευρώπη, πολλές πόλεις και πανεπιστήμια έχουν ενταχθεί στο Electronics Watch: Γάνδη, Βαρκελώνη, Άμστερνταμ, Ουτρέχτη και Στοκχόλμη, καθώς και το Πανεπιστήμιο της Γάνδης, το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου και το Πανεπιστήμιο του Sussex.

Χώρος, κινητικότητα και ποιότητα ζωής

Ένα τέταρτο πεδίο μετασχηματιστικής αλλαγής στις πόλεις είναι το πεδίο του χώρου, η κινητικότητα και η σχέση της με την ποιότητα ζωής. Στο «Γιατί οι πόλεις πρέπει να αφαιρέσουν χώρο από τα αυτοκίνητα», ο Gössling (2021) παραθέτει τις αρνητικές επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα και την ποιότητα ζωής της ευρείας διαθεσιμότητας αυτοκινήτων, όπως η ατμοσφαιρική ρύπανση, η συμφόρηση, ο θόρυβος και οι τραυματισμοί από την κυκλοφορία. Αυτό συνεπάγεται οικολογικό, οικονομικό, υγειονομικό, ψυχολογικό και κοινωνικό κόστος. Η πανδημία του COVID-19 και τα επακόλουθα lockdown αποκάλυψαν την ανάγκη να ξανασκεφτούμε τις πόλεις μας και να βελτιώσουμε την ποιότητα ζωής των πολιτών. Και από μια ολιστική άποψη, η ριζική αλλαγή είναι πολύ περισσότερο από τη μείωση του αριθμού των αυτοκινήτων. Αυτή είναι μόνο η αρχή για να φανταστείς μια νέα, πιο ζωντανή και βιώσιμη πόλη.

Ένα τέτοιο όραμα πρέπει να ενσωματώνει ιδέες από τομείς όπως η κινητικότητα, ο χωροταξικός σχεδιασμός και η στέγαση.

Η 15λεπτη πόλη

Μια εμπνευσμένη προσέγγιση σχεδιασμού για να γίνει η πόλη καλύτερο μέρος για να ζεις είναι η «Πόλη των 15 Λεπτών». Αυτή η ιδέα εισήχθη για πρώτη φορά από τον Carlos Moreno. Ο Moreno (2021) συνηγορεί υπέρ των αστικών περιοχών όπου οι πολίτες μπορούν να έχουν πρόσβαση σε όλα τα βασικά τους είδη μέσα σε 15 λεπτά το πολύ, με τα πόδια ή με ποδήλατο. Οι έξι βασικές αστικές λειτουργίες περιλαμβάνουν τη ζωή, την εργασία, το εμπόριο, την υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία. Αυτό οδηγεί αυτόματα σε υγιέστερα αστικά τοπία με ισχυρότερο κοινωνικό ιστό, με τους κατοίκους να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που ενισχύουν τους κοινωνικούς δεσμούς και καλλιεργούν εμπιστοσύνη. Λιγότερα αυτοκίνητα και λιγότερος χρόνος μετακίνησης επηρεάζουν θετικά το αστικό περιβάλλον μέσω μειωμένων εκπομπών τόσο από οχήματα όσο και λιγότερων σταθμών παραγωγής ενέργειας που είναι υπεύθυνοι για την εξόρυξη και την επεξεργασία καυσίμων. Ένα άλλο σημαντικό αποτέλεσμα θα ήταν η απελευθέρωση του δημόσιου χώρου για άλλες χρήσεις (π.χ. χώροι πρασίνου, χώροι που προάγουν την κοινωνική συνοχή κ.λπ.).

Όταν χρησιμοποιείτε την 15λεπτη πόλη ως καθοδηγητικό πλαίσιο για την εφαρμογή συνοδευτικών στρατηγικών, υπάρχουν ορισμένα στοιχεία στα οποία πρέπει να δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή, διασφαλίζοντας την ένταξη και τη φροντίδα όλων των κοινωνικών στρωμάτων της πόλης. Οι Beeckmans και συνεργάτες (2021) γράφουν ότι η δυτική αστική μεσαία τάξη με τη δυνατότητα τηλεργασίας θεωρείται πολύ συχνά ως κανόνας. Για πολλούς ανθρώπους και θέσεις εργασίας, η τηλεργασία δεν είναι επιλογή. Επίσης, για πολλούς πολίτες και για διάφορους λόγους, η κινητικότητα είναι ήδη αρκετά περιορισμένη στην άμεση γειτονιά τους. Οι συζητήσεις για την κινητικότητα θα πρέπει επομένως να διευρύνουν το πεδίο εφαρμογής τους, ώστε να κοιτάζουν πέρα από την κινητικότητα για ομάδες υψηλότερου εισοδήματος. Επιπλέον, η μετατροπή της πόλης σε πόλη των 15 λεπτών συνεπάγεται αυξημένο κίνδυνο αστικού εξευγενισμού. Μπορούμε λοιπόν να δηλώσουμε ότι η 15λεπτη πόλη παρέχει στα δημοτικά συμβούλια ένα χρήσιμο πλαίσιο, αλλά θα πρέπει να συνοδεύεται από τον απαραίτητο έλεγχο. Μια πόλη των μόλις 15 λεπτών θα πρέπει να περιλαμβάνει πολιτικές για προσιτές κατοικίες, ώστε να διασφαλίζεται η ευημερία για όλους.

Αυτό μας φέρνει στο επόμενο πεδίο όπου οι πόλεις μπορούν να παίξουν ρόλο στη μετάβαση προς έναν κοινωνικά και οικολογικά δίκαιο κόσμο: τη στέγαση.

Στέγαση

Στο πλαίσιο της θεμελιώδους οικονομίας ένα σπίτι πρέπει να θεωρείται ως ουσιαστικό αγαθό, τόσο κοινωνικά όσο και υλικά. Αυτό έγινε ιδιαίτερα εμφανές κατά τη διάρκεια της τελευταίας υγειονομικής κρίσης του COVID-19. Καθώς οι δουλειές και η φροντίδα συνέπεσαν κάτω από την ίδια στέγη, τα σπίτια έγιναν ακόμη πιο «πολύτιμα» αγαθά (Aernouts 2022). Ωστόσο,

πρέπει να αναρωτηθούμε επειγόντως τι είδους αξία αποδίδεται στα μέρη που αποκαλούμε «σπίτι μας». Ο David Harvey (2014), γνωστός για τις πολιτικές οικολογικές του αναλύσεις, δηλώνει ότι η στέγαση είναι ο τομέας όπου η διαφορά μεταξύ χρήσης και ανταλλακτικής αξίας γίνεται πραγματικά εμφανής (Harvey 2014). Τα σπίτια έχουν γίνει όπως κάθε άλλο αντικείμενο κερδοσκοπίας, έχουν γίνει εμπορεύσιμα αγαθά και κουμπάρδες. Έχουν γίνει ακρογωνιαίοι λίθοι της ευημερίας που βασίζεται στον πλούτο (Harvey 2014; De Decker & De Wilde 2010). Ωστόσο, ένα σπίτι που μετατρέπεται σε εμπόρευμα εμποδίζει την πραγματική του λειτουργία και σκοπό: την κάλυψη βασικών αναγκών. Αντίθετα, τα σπίτια έχουν γίνει διανομείς χωρικών και υλικών ανισοτήτων (Aernouts 2022). Υπό το πρίσμα αυτό, μαζί με πολλούς μελετητές, υποστηρίζουμε την απο-εμπορευματοποίηση του στεγαστικού τομέα. Αυτό θα επέτρεπε ένα πολύ πιο δίκαιο και ποικιλόμορφο αστικό τοπίο, με ολιστική, υψηλής ποιότητας και βιώσιμη στέγαση. Εναλλακτικές πρακτικές και πολιτικές υποστήριξης υπάρχουν και εφαρμόζονται όλο και περισσότερο σε όλη την Ευρώπη. Σε αυτό το κεφάλαιο προσφέρουμε μια εισαγωγή σε ορισμένα συγκεκριμένα και σημαντικά παραδείγματα.

Πρώτα και κύρια, σύμφωνα με τον Aernouts (2022), η κοινωνική στέγαση παραμένει το σημαντικότερο μέτρο που πρέπει να ληφθεί. Η δημόσια ιδιοκτησία γης και κατοικιών επιτρέπει την ιεράρχηση των συλλογικών αναγκών και των μακροπρόθεσμων στόχων. Μέσω της δημόσιας ιδιοκτησίας και της διατήρησης του ελέγχου των τιμών, της προσβασιμότητας και της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, οι πόλεις προστατεύονται από κερδοσκοπικούς, χρηματο-οικονομικούς μετασχηματισμούς, διατηρώντας σταθερά τον αστικό τους μετασχηματισμό υπό δημοκρατικό έλεγχο.

Χώρες όπως η Σουηδία, η Ολλανδία και η Γαλλία έχουν ιστορία στην εφαρμογή της δημόσιας στέγασης σε ένα οικουμενικό μοντέλο, όπου όλα τα τμήματα της κοινωνίας περιλαμβάνονται στην κρατική υποστήριξη, αν και σε διαφορετικές στρατηγικές (Scanlon et. al. 2015; Winters & Elsinga 2008). Αυτό μειώνει τη συνολική ανισότητα και εξουδετερώνει τους κοινωνικούς μηχανισμούς σύγκρισης, μειώνοντας την ελκυστικότητα της κατασκευής περισσότερων, μεγαλύτερων και πολυτελών κατοικιών. Η συλλογική επανεκτίμηση των χώρων στους οποίους ζούμε, μέσω της δημόσιας ιδιοκτησίας και (ανα)διανομής θα οδηγήσει τη στέγαση από ένα τμήμα της οικονομίας μας που προσανατολίζεται στην ανάπτυξη, σε ένα υψηλής ποιότητας και ουσιαστικό σύστημα παροχής, βελτιώνοντας τη συνολική αστική ευημερία (Schneider, et. al. 2011).

Κατά τη διάρκεια δεκαετιών στεγαστικών κρίσεων και πολιτικής αντίστασης στα συστήματα ιδιωτικής ιδιοκτησίας, έχουν εμφανιστεί πολλές υβριδικές λύσεις που συνδέουν τη σφαίρα του δημόσιου, του ιδιωτικού και της κοινωνίας των πολιτών. Οι πρωτοβουλίες από τη βάση, όπως οι συνεταιρισμοί στέγασης και τα καταπιστεύματα κοινοτικής γης, διερευνούν μορφές συλλογικής ιδιοκτησίας και τον περιορισμό της υπεραξίας για την αντιμετώπιση της κερδοσκοπίας. Οι διάφορες επιτυχίες τους οδήγησαν αυτές οι πρωτοβουλίες να κερδίζουν ολοένα και περισσότερη κυβερνητική υποστήριξη μέσω μορφών επιχορήγησης, προώθησης και νέων νομικών πλαισίων (Aernouts & Ryckewaert, 2018). Ομοίως, αυτές οι γειτονιές είναι ανοιχτές σε ιδιώτες επενδυτές που ενδιαφέρονται για κοινωνικές και βιώσιμες επενδύσεις (Aernouts, 2022).

Για να καταλήξουμε σε μια πιο συγκεκριμένη κατανόηση, ρίχνουμε μια πιο προσεκτική ματιά στην αυξανόμενη πρακτική της συστέγασης. Η ιστορία της συστέγασης στην Ευρώπη εξηγεί πώς οι πρωτοβουλίες βάσης επηρεάζονται ποικίλα από τις διαφορετικές πολιτικές στέγασης και εξίσου επηρεάζουν τις ίδιες τις αστικές πολιτικές.

Η συστέγαση συνεπάγεται «μια συλλογική διάσταση της στέγασης, σε αντίθεση με μια ατομική ή ιδιωτική μορφή» (Thörn et. al., 2020). Σύμφωνα με αυτό, ο Guillermo Delgado (2010) διατυπώνει τη συστέγαση ως «τρόπο αντίστασης», αλλά η «δυνατότητα της συστέγασης να είναι μια εφικτή εναλλακτική λύση στην τρέχουσα αγορά κατοικίας βασίζεται στη δημοτική ιδιοκτησία και τη **δυνατότητα που προσφέρει στην κοινή χρήση**» (σελ.54). Η συστέγαση σε όλη την Ευρώπη αντιμετωπίζει διαφορετικές συνθήκες, επηρεαζόμενες από διαφορετικές πολιτικές που επηρεάζουν την ικανότητα να «μοιράζεσαι» με άλλους. Η ανάλυση αυτών των διαφορετικών αποτελεσμάτων στις ευρωπαϊκές πόλεις μας επιτρέπει να μάθουμε από αυτά.

Ως πρώτο παράδειγμα λαμβάνουμε τη Δανία, το λίκνο των πρακτικών συγκατοίκησης. Η κρατική στήριξη για συνεταιριστική στέγαση ήταν ο κύριος λόγος για το «κύμα» της δανικής συστέγασης τη δεκαετία του 1980. Ωστόσο, όταν η κρατική υποστήριξη σταμάτησε, η συστέγαση έγινε και πάλι κυρίως βασισμένη στην ιδιοκατοίκηση (Larsen, 2019, σ.33). Αυτό εξαιρούσε τις ομάδες χαμηλού και χαμηλότερου εισοδήματος. Η ικανότητα να μοιράζεσαι και να φροντίζεις αυτούς τους κατοίκους των πόλεων έγινε μη ελκυστική λόγω κερδοσκοπικών ευκαιριών. Η συστέγαση αυτή καθαυτή πιθανότατα συνέβαλε σε αύξηση των κοινωνικών και χωρικών ανισοτήτων (Clark 2005).

Παραδείγματα στη Γερμανία και την Ισπανία μας δείχνουν ότι η συστέγαση μπορεί να γίνει ακριβώς το αντίθετο όταν ο δήμος υποστηρίζει αυτές τις συνεταιριστικές προσπάθειες. Στη γερμανική πόλη του Αμβούργου, παρά το γεγονός ότι η συστέγαση έγινε ένα προσοδοφόρο τμήμα της αγοράς, η πλειονότητα των ομάδων συστέγασης διατήρησαν – και συνέχισαν να επιλέγουν – «μη κερδοσκοπικές μορφές ιδιοκτησίας» για τα προγράμματά τους. Το καταστατικό τους δίνει έμφαση στην αξία χρήσης και όχι στην ανταλλακτική αξία (Scheller 2019, 69). Αναλύοντας πώς το Αμβούργο έγινε τόσο επιτυχημένη υπόθεση, ο Scheller υποστηρίζει ότι:

«Μια τέτοια εξέλιξη, πρώτα και κύρια, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την παροχή νομικής και οικονομικής υποστήριξης από το κράτος και, επιπλέον, από την απεριόριστη αυτονομία και αυτο-οργάνωση των προγραμμάτων. Η μη κερδοσκοπική παροχή γης για συνεργατική δημοκρατική χρήση φαίνεται να είναι ένα ιδιαίτερα πολλά υποσχόμενο εργαλείο για αυτόν τον σκοπό». (69)

Στην πόλη της Βαρκελώνης, όπως και στο Αμβούργο και σε πολλές άλλες πόλεις, οι τάσεις της συστέγασης αποτελούν αναπόσπαστο μέρος ενός πολιτικού αγώνα ενάντια στις ευρύτερες ανησυχίες σχετικά με την αυξανόμενη στεγαστική κρίση. Εκτός από την προσφορά επιτυχημένων «μικρών θυλάκων μη κερδοσκοπικών χώρων» και τον πειραματισμό σε βιώσιμες μορφές στέγασης, θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μια ευρύτερη στροφή προς εναλλακτικές και κοινωνικά δίκαιες πολιτικές στέγασης (Scheller 2019, 70). Οι επιτυχίες τους, η ικανότητα να εξαπλώνονται και να αλλάζουν, να γέρνουν την πόλη, συχνά εξαρτώνται από την προθυμία των δήμων να τις ενισχύσουν. Ως εκ τούτου, υποστηρίζουμε ότι τέτοια

προγράμματα πρέπει να γίνουν αντιληπτά και να υποστηριχθούν στην προσπάθειά τους να κάνουν μια πόλη πιο ισότιμη, ανθεκτική και δίκαιη.

Ευθυμία

Εκτός από τις βασικές μας ανάγκες όπως φαγητό, νερό και ενέργεια, οι άνθρωποι χρειάζονται από τη φύση τους σύνδεση και να ανήκουν σε μια κοινότητα, για να μπορούν να αλληλεπιδρούν δημιουργικά και αυτόνομα. Υπό αυτή την έννοια, αυτή η συμβίωση με έναν χαρούμενο τρόπο, που ονομάζεται ευθυμία, διαφέρει από την κοινωνική συνοχή, δίνοντας έμφαση στη συμβίωση με τη διαφορετικότητα και την ποικιλομορφία. Στην τρέχουσα κοινωνία μας, πολλοί βιώνουν μια ταυτόχρονη έλλειψη συνδεσιμότητας και αυτονομίας, ενώ αισθάνονται την πίεση να συμμορφωθούν με τους κυρίαρχους κανόνες της καταναλωτικής μας κοινωνίας. Σε αυτήν την κοινωνία που εκτιμά το κέρδος, την παραγωγικότητα και την υλική περιουσία έναντι των διαφορετικών ειδών συγγένειας και σεβασμού, αυτό οδηγεί σε κοινωνική απομόνωση, υπερκατανάλωση και προβλήματα ψυχικής υγείας. Οι πόλεις διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στο να προσφέρουν στους ανθρώπους την ευκαιρία να γίνουν μέρος μιας μεγαλύτερης κοινότητας. Αυτό έχει τη δυνατότητα αύξησης της ευημερίας των πολιτών χωρίς αύξηση της κατανάλωσης (ενέργειας και υλικού). Εάν οι άνθρωποι, για παράδειγμα, μπορούν να συναντηθούν σε φιλόξενα μέρη όπου δεν υπάρχει ανάγκη ή πίεση για κατανάλωση, αυτές οι ανταλλαγές μπορούν να δημιουργήσουν ανθρώπινους δεσμούς και μια αίσθηση του ταυτότητας του τόπου.

Δημόσιος χώρος και ευθυμία

Η πανδημία του COVID-19 και οι επακόλουθοι περιορισμοί τόνισαν τις κοινωνικές διαφορές στην κοινωνία. Το lockdown έχει πολύ διαφορετικό νόημα για όσους ζουν σε ευρύχωρα σπίτια με μεγάλους κήπους απ' ό,τι για εκείνους που ζουν στριμωγμένοι σε ένα μικρό διαμέρισμα. Τώρα που μπορούμε να κινηθούμε ξανά ελεύθερα, αυτές οι διαφορές παραμένουν. Η σημασία των δημόσιων χώρων, όπου όλοι είναι ευπρόσδεκτοι, έχει γίνει ολόένα και πιο ξεκάθαρη. Για τους κατοίκους της πόλης, η εγγύτητα ενός πάρκου ή μιας πλατείας συμβάλλει σημαντικά στην ευημερία τους. Οι χώροι πρασίνου είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για την ψυχική και σωματική ευεξία, όπως συζητήθηκε περαιτέρω.

Όταν ο δημόσιος χώρος ιδιωτικοποιείται, αυτό μπορεί να ακρωτηριάσει τις ευκαιρίες για ευθυμία. Εντυπωσιακή είναι η περίπτωση του Singelpark στο Leiden της Ολλανδίας, το οποίο ανήκει εν μέρει στο πανεπιστήμιο. Αυτό το χωράφι με γρασίδι χρησιμοποιήθηκε για χρόνια από φοιτητές μόνο για να καθίσουν, να χαλαρώσουν, να συζητήσουν, κ.λπ.. Αλλά το πανεπιστήμιο αποφάσισε να αφαιρέσει το γρασίδι και να φυτέψει λουλούδια για να εμποδίσει τους μαθητές να κάθονται εκεί. Αυτό έγινε κατόπιν αιτήματος μιας μικρής αλλά σημαντικής ομάδας κατοίκων από τα γύρω σπίτια, που ανήκουν επίσης στο πανεπιστήμιο (ten Hoopen 2022). Στην περίπτωση αυτή, τα ιδιωτικά συμφέροντα μπήκαν μπροστά στο δημόσιο συμφέρον. Ένα πιο συχνό παράδειγμα είναι η τοποθέτηση πάγκων κήπου με πολλά υποβραχιόνια, που εμποδίζουν τους άστεγους να βρουν χώρο ύπνου. Αυτού του είδους οι υποδομές δεν επηρεάζουν μόνο τους άστεγους. Μας επηρεάζουν όλους μας, καθιστώντας πιο δύσκολο το να συναντηθούμε με άλλους στην πόλη.

Η Noreena Hertz αποκαλεί αυτήν την «εχθρική αρχιτεκτονική»: «αστικός σχεδιασμός με έμφαση στον αποκλεισμό, σχεδιασμός που αναστέλλει την κοινότητα και μας λέει ποιος είναι ευπρόσδεκτος και ποιος όχι» (Hertz 2020).

Αντί να προάγουν τον αποκλεισμό, οι πόλεις μπορούν να παίξουν ρόλο στην οικοδόμηση κοινωνικών δεσμών και κοινότητας. Τα δημοτικά συμβούλια μπορούν να συνεργαστούν με πρωτοβουλίες βάσης ή να ξεκινήσουν τις δικές τους κοινοτικές πρωτοβουλίες. Το [Kounkuey Design Initiative \(KDI\)](#) είναι ένα εμπνευσμένο παράδειγμα μιας προσέγγισης κοινότητας από κάτω προς τα πάνω. Δραστηριοποιούνται στο Λος Άντζελες και στη Στοκχόλμη, καθώς και στον άτυπο οικισμό Κιμπέρα της Κένυας. Με συμμετοχικά μοντέλα οργάνωσης και σχεδιασμού, μετατρέπουν τους αστικούς χώρους απορριμμάτων της Κιμπέρα σε δημόσιους χώρους που ενθαρρύνουν τους κοινωνικούς δεσμούς. Στη διαδικασία, δημιουργούν ευκαιρίες για διαφορετικές ομάδες να μοιραστούν τη δύναμη λήψης αποφάσεων στις διαδικασίες που διαμορφώνουν τις γειτονίες τους. Μεταμορφώνοντας φυσικά αυτούς τους χώρους, εμπλέκουν την κοινότητα και δημιουργούν οικονομικές και κοινωνικές ευκαιρίες. Το πρώτο βήμα της διαδικασίας είναι να αποφασιστεί η τοποθεσία που θα μεταμορφωθεί, ακολουθούμενη από τον εντοπισμό των αναγκών της κοινότητας, όπως «εκπαιδευτικές και οικονομικές ευκαιρίες» και «καθαρά και ασφαλή περιβάλλοντα». Πραγματοποιούνται διάφορα κοινοτικά εργαστήρια για τον καθορισμό των αναγκών και την αύξηση της ικανότητας της κοινότητας πριν από τη φάση κατασκευής.

Ωστόσο, η διαχείριση του δημόσιου χώρου δεν πρέπει να αφεθεί αποκλειστικά σε πρωτοβουλίες λαϊκής βάσης. Οι τοπικές κυβερνήσεις έχουν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην ενθάρρυνση ενός ευχάριστου κόσμου ζωής. Το φυσικό περιβάλλον και ο χωροταξικός σχεδιασμός είναι το κλειδί για κάτι τέτοιο. Επαρκείς κοινωνικές υποδομές, όπως ελκυστικός δημόσιος χώρος (π.χ. βιβλιοθήκες και πάρκα), σχεδιασμένες να φέρνουν κοντά τους ανθρώπους, να υποστηρίζουν δραστηριότητες και πρωτοβουλίες που εμπλέκουν ενεργά τους ανθρώπους, να προσφέρουν ευκαιρίες εθελοντισμού κ.λπ., είναι πιθανές στρατηγικές για μια κοινωνία όπου κάθε άτομο μπορεί να αισθάνεται ότι ανήκει, εκτιμάται και ευπρόσδεκτο, στην ατομικότητά του και επίσης ως πολύτιμο μέρος ενός συνόλου.

Επιπλέον, ο σχεδιασμός και η χρήση του δημόσιου χώρου έχει αντίκτυπο στην ψυχική υγεία των ανθρώπων. Ο Holemans (2017) υποστηρίζει *χώρους χωρίς κέρδος*. Δεδομένου ότι οι άνθρωποι δεν μπορούν να επιλέξουν τι βλέπουν σε δημόσιους χώρους, η διαφήμιση πρέπει να αφαιρεθεί. Η έρευνα δείχνει ότι αυτό έχει άμεσο θετικό αντίκτυπο στην ευημερία των πολιτών. Όταν οι άνθρωποι δεν χειραγωγούνται, ώστε να πιστεύουν ότι «χρειάζονται κάτι», είναι πιο χαρούμενοι, πιο σίγουροι για τον εαυτό τους και ικανοποιημένοι. Αυτό φυσικά, είναι επίσης το κλειδί για τη μετάβαση από μια καταναλωτική κοινωνία, σε μια κοινωνία που βασίζεται στην ευημερία και την επάρκεια. Η αγορά αγαθών που σας υπόσχονται ένα αίσθημα ευημερίας οδηγεί σε περισσότερη κατανάλωση, μόνο όταν ανακαλύψετε ότι αυτό το συναίσθημα ήταν μόνο βραχείας διάρκειας. Αυτό είναι καταστροφικό για τον πλανήτη μας, καθώς η μέση κατανάλωση σε μια χώρα υψηλού εισοδήματος είναι περίπου 28 τόνοι υλικών ανά άτομο ετησίως (Hickel 2021). Η Γκρενόμπλ είναι ένα παράδειγμα πόλης που αντικατέστησε τις γνωστές διαφημιστικές πινακίδες (ιδιοκτησίας διεθνών εταιρειών) σε δημόσιους χώρους, με πληροφορίες για

δραστηριότητες της κοινωνίας των πολιτών.

Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, οι φιλόξενες πόλεις είναι ήσυχα μέρη. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (World Health Organization - WHO), η ηχορύπανση είναι ένα σοβαρό και υποτιμημένο πρόβλημα, που προκαλεί πολλά προβλήματα υγείας, άγχος και ασθένειες (WHO 2011). Οι άνθρωποι που ζουν σε πυκνοκατοικημένες πόλεις επηρεάζονται περισσότερο. Οι πόλεις θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο να δημιουργήσουν προσβάσιμους δημόσιους χώρους σιωπής, όπου οι άνθρωποι μπορούν να έρθουν για να χαλαρώσουν. Η σιωπή και η ξεκούραση για το νευρικό σύστημα – απαραίτητα για την καλή υγεία – δεν πρέπει να παραμένουν προνόμιο της υπαίθρου.

Πρόσβαση στη φύση

Μιλώντας για την υγεία, συνεχίζουμε να εξετάζουμε τις συνδέσεις μεταξύ πόλης και φύσης. Αυτές οι συνδέσεις έχουν τη δυνατότητα να είναι ωφέλιμες για την υγεία του πλανήτη μας και για την ανθρώπινη ευημερία, με θετικές επιπτώσεις στην υγεία και την κοινωνία.

Εκτός από τη σύνδεση μεταξύ των ανθρώπων, η σύνδεση με τη μη ανθρώπινη φύση παίζει σημαντικό ρόλο στην ψυχική μας ευημερία. Η πρόσβαση σε χώρους πρασίνου φαίνεται ότι μειώνει το άγχος, ενθαρρύνει τη σωματική άσκηση και διευκολύνει την κοινωνική επαφή. Έρευνα από τον Καναδά μας δείχνει πώς η παρουσία δέντρων σε μια γειτονιά έχει «πιο ισχυρό αντίκτυπο στην υγεία και την ευημερία μας ακόμη και από μεγάλα χρηματικά ποσά» (Hickel 2021). Ακόμη και απλώς η θέα των δέντρων και του πράσινου από το παράθυρό σας μπορεί να αυξήσει την ευημερία. Η διαθεσιμότητα πράσινου και μπλε (νερό) χώρων σε απόσταση ενός χιλιομέτρου έχει σημαντικό αντίκτυπο στην ατομική ψυχική υγεία που αναφέρεται, μειώνοντας το άγχος και την κατάθλιψη και βελτιώνοντας τη συγκέντρωση και την προσωπική ανάπτυξη (de Vries et al.2016; Simoens et al. 2014). Τα σχέδια πόλης πρέπει επομένως να περιλαμβάνουν πράσινους και μπλε διαδρόμους και χώρους σε όλη την πόλη, όπως κάνει η Κοπεγχάγη εδώ και δεκαετίες.

Αυτοί οι χώροι μπορούν να προωθήσουν την κοινωνική συνοχή και να ενθαρρύνουν την αίσθηση της κοινότητας, λειτουργώντας ως χώροι συνάντησης. Μελέτες δείχνουν ότι η διαθεσιμότητα των δέντρων, του γρασιδιού και το αντιληπτό επίπεδο πράσινου, επηρεάζουν την ποσότητα και την ποιότητα των κοινωνικών επαφών μεταξύ των γειτόνων. Οι χώροι πρασίνου διαδραματίζουν επομένως σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση των κοινοτήτων. Μπορούν να αποτελέσουν μέρος μιας στρατηγικής για τη μείωση της εκτεταμένης μοναξιάς και της κοινωνικής απομόνωσης. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τους ηλικιωμένους, οι οποίοι είναι γενικά λιγότερο κινητικοί και έχουν περιορισμένους χώρους δραστηριότητας (Kemmerman & Timmermans 2014). Επίσης για τους νεότερους μας, η προσβασιμότητα των χώρων πρασίνου είναι απαραίτητη για την ανάπτυξή τους, υποστηρίζοντας τη γνωστική ανάπτυξη και τη σωματική κινητικότητα (συντονισμός, ισορροπία, ευκινησία) και μειώνοντας τις διαταραχές ελλειμματικής προσοχής και την υπερκινητικότητα (Simoens et al. 2014). Επιπλέον, οι γειτονίες με μεγαλύτερη κάλυψη δέντρων αναφέρουν λιγότερα εγκλήματα σε σημαντικό βαθμό (π.χ. επίθεση, ληστεία, χρήση ναρκωτικών) (Hickel 2021; Simoens et al. 2014).

Εκτός από την κοινωνική συνοχή και την ψυχική υγεία, η εγγύτητα των χώρων πρασίνου επηρεάζει θετικά και τη σωματική υγεία, π.χ. μέσω της συγκράτησης της θερμοκρασίας σε βιώσιμα επίπεδα. Σε γειτονίες με πράσινους και μπλε χώρους, το θερμικό στρες (ένα όλο και πιο σοβαρό πρόβλημα λόγω της κλιματικής αλλαγής) είναι σημαντικά χαμηλότερο. Επιπλέον, ένας από τους αργούς δολοφόνους στις πόλεις μας είναι η ατμοσφαιρική ρύπανση, που προκαλείται από την κυκλοφορία και τη βιομηχανία. Τα λεπτά σωματίδια σχετίζονται με το 75% όλων των θεμάτων υγείας που σχετίζονται με το περιβάλλον (Simons et al. 2014). Σε γειτονίες με περισσότερο πράσινο και δασική κάλυψη, ο αέρας είναι πιο υγιεινός. Ένα πράσινο περιβάλλον ενθαρρύνει επίσης τη σωματική άσκηση, βελτιώνοντας έτσι τη συνολική υγεία και το ανοσοποιητικό.

Για όλους αυτούς τους λόγους, η δημιουργία χώρων πρασίνου και η φύτευση δέντρων είναι ευθύνη της πόλης. Και γιατί δεν το λαμβάνουμε ως μόνο ένα πρώτο βήμα προς τη μετατροπή των πόλεων μας σε πράσινους κόμβους, όπου οι άνθρωποι ζουν πραγματικά μέσα και μαζί με τη φύση; Στη σημερινή κοινωνία, η πλειονότητα των ανθρώπων δεν βιώνουν σύνδεση με τη φύση σε καθημερινή βάση. Σε περιοχές όπως η Φλάνδρα, οι άνθρωποι περνούν περίπου το 85% του χρόνου τους σε εσωτερικούς χώρους (Simons et al. 2014). Η διατήρηση και η αναγέννηση του φυσικού μας περιβάλλοντος και η επανασύνδεση του εαυτού μας με τη φύση θα έχει σημαντικό θετικό αντίκτυπο τόσο στην ανθρώπινη όσο και στην πλανητική ευημερία.

ImagineCity, Δευτέρα 29 Απριλίου 2030

Μια εβδομάδα αργότερα – η Fatima και ο Filip είναι ενθουσιασμένοι με τα σχέδια που έγιναν στο Transition Festival. Η συγκέντρωση επέτρεψε στους πολίτες να κάνουν απολογισμό του τρόπου με τον οποίο αναπτύχθηκαν τα τελευταία χρόνια τα δομικά στοιχεία για μια μελλοντική, οικολογικά ανθεκτική οικονομία που οδηγεί την πόλη να κλίνει προς ένα βιώσιμο μέλλον. Με την υποστήριξη του δημοτικού συμβουλίου, οι πολίτες ίδρυσαν έναν ενεργειακό συνεταιρισμό, βοήθησαν στη δημιουργία δύο φαρμών CSA (κοινοτικά υποστηριζόμενη γεωργία), και πέντε οικιστικοί συνεταιρισμοί έχουν ήδη αφαιρέσει το πρώτο σημαντικό σύνολο κτιρίων από την κερδοσκοπική αγορά. Προσθέστε σε αυτό τις πρωτοβουλίες κοινής χρήσης αυτοκινήτων της κοινότητας και μια επιτυχημένη αγορά αγροτών σε κάθε περιοχή, και το όλο θέμα φαίνεται αρκετά ελπιδοφόρο.

Ωστόσο, στο φεστιβάλ τέθηκαν αρκετά δύσκολα ερωτήματα. Η Fatima αναρωτήθηκε επίσης αν είναι απλώς θέμα κλιμάκωσης, ώστε να προκύψουν πολύ μεγάλοι οργανισμοί. Και άλλοι συμμετέχοντες επέκριναν πώς οι διάφορες πρωτοβουλίες αναπτύχθηκαν ανεξάρτητα η μία από την άλλη. Αλλά μέσα από τη συλλογική σοφία, διατυπώθηκαν καλές απαντήσεις. Η κλιμάκωση δεν είναι πιθανώς ο σωστός τρόπος, καθώς έτσι εξαφανίζεται η ανθρώπινη διάσταση. Έτσι ο Filip παρουσίασε μια καταπληκτική ιδέα που έμαθε κάνοντας εθελοντική εργασία στο αγρόκτημα: ίσως ο τρόπος με τον οποίο πολλαπλασιάζονται τα φυτά φράουλας μπορεί να εμπνεύσει το πώς να οικοδομήσουμε μια εναλλακτική οικονομία της κοινότητας. Ένα φυτό φράουλας δεν μεγαλώνει κάθε χρόνο, αλλά εξαπλώνεται μέσω στολώνων ή «δρομέων». Οι δρομείς εκτείνονται σε μικρή απόσταση από τον κύριο κορμό του φυτού, ριζώνουν στο έδαφος και παράγουν νέα φυτά που ονομάζονται «θυγατρικά φυτά».

Φανταστείτε ότι, για παράδειγμα, κάθε στεγαστικός συνεταιρισμός εμπνέει δέκα άλλες ομάδες να ξεκινήσουν τη δική τους εναλλακτική μορφή στέγασης, αφαιρώντας και πάλι γη και κτίρια από την κερδοσκοπική αγορά. Και η κοινή χρήση πρωτοβουλιών κάνει το ίδιο. Και όλες αυτές οι πρωτοβουλίες μπορούν να ενωθούν σε μια αστική ομοσπονδία. Και ναι, οι διάφορες πρωτοβουλίες χρειάζονται συνέργεια. Αυτό μπορεί να γίνει δουλεύοντας σε ενάρετους κύκλους, όπου κάθε πρωτοβουλία έχει σαφείς οδηγίες να ενισχύσει και να επιταχύνει άλλες πρωτοβουλίες.

Και, φυσικά, είναι σημαντικό να μαθαίνουμε από άλλες πόλεις. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο μια ομάδα που ηγείται από τη Fatima θα δημιουργήσει μια διαδικτυακή κοινότητα με παρόμοιες πρωτοβουλίες στο Ζάγκρεμπ, το Άμστερνταμ, τη Βιτόρια-Γκαστές, τα Σκόπια και την Κωνσταντινούπολη.

Για παράδειγμα, θέλουν να ανταλλάξουν ιδέες σχετικά με το πώς να δημιουργήσουν μια γειτονιά χωρίς αυτοκίνητα ή να προσκαλέσουν μαθητές από ένα φουτουριστικό εκπαιδευτικό κέντρο, όπου κάθε μάθημα έχει μια προοπτική βιώσιμης μεταμόρφωσης, έτσι ώστε, για παράδειγμα, οι νέοι να μην μάθουν οικονομικά αλλά οικονομικά ντόνατ εξ ορισμού, και όλοι λαμβάνουν ένα μάθημα ηθικής σχετικά με τη φροντίδα, όπως εκφράζεται σε πολλές διαφορετικές πολιτιστικές κοινότητες. Επειδή, ακριβώς όπως στη φύση, η διαφορετικότητα είναι το κλειδί στην κοινωνία.

Συμπεράσματα και προτάσεις δράσης

Για να μας καθοδηγήσει στο να κάνουμε τις πόλεις μας βιώσιμες και δίκαιες, οι Τοπικές Κυβερνήσεις για την Βιωσιμότητα στην Ευρώπη (Local Governments for Sustainability (ICLEI) Europe) – σε συνεργασία με άλλους οργανισμούς και πόλεις – συνέταξαν μια λίστα με τις Αρχές για τις Βιώσιμες Δίκαιες Πόλεις (2022):

- ▶ Ενσωμάτωση της δικαιοσύνης στη βιώσιμη αστική ανάπτυξη
- ▶ Υιοθέτηση εναλλακτικών οικονομικών μοντέλων
- ▶ Διαμόρφωση πολιτικών με και για όλους τους πολίτες
- ▶ Δημιουργία μετασχηματιστικών ικανοτήτων
- ▶ Ενσωμάτωση της ποικιλομορφίας, της ισότητας και της ένταξης στον πολεοδομικό σχεδιασμό
- ▶ Ενίσχυση των κοινοτήτων
- ▶ Ενεργοποίηση της καθολικής πρόσβασης στο περιβάλλον
- ▶ Μεγιστοποίηση της ευημερίας εντός των πλανητικών ορίων
- ▶ Θέσπιση της ψηφιοποίησης στην υπηρεσία όλων

Προτείνουμε, για να κάνουμε αυτή τη λίστα πιο συγκεκριμένη, και λαμβάνοντας υπόψη τη συλλογιστική αυτού του συγγράμματος, ότι οι ακόλουθες πέντε συγκεκριμένες έννοιες μπορούν να αποτελέσουν ορόσημα στην τροχιά προς την κατεύθυνση να δημιουργηθεί μια οικολογικά ανθεκτική πόλη:

- ▶ Προώθηση της επάρκειας επιτρέποντας τρόπους ζωής 1,5 βαθμών Κελσίου

- ▶ Μετατροπή κάθε γειτονιάς σε μια Θετικά Ενεργειακή Περιφέρεια
- ▶ Επανασχεδιασμός του συστήματος κινητικότητας και του χωροταξικού σχεδιασμού στο μοντέλο μιας πόλης των 15 λεπτών, συμπεριλαμβανομένης της ενσωμάτωσης επαρκών πράσινων και μπλε χώρων
- ▶ Ανάπτυξη ένος σχεδίου για την αύξηση του ποσού των κατοικιών σε δημόσια ή κοινοτική ιδιοκτησία, σε κάθε περιοχή
- ▶ Αναθεώρηση της κυβέρνησης/διοίκησης της πόλης ως κρατικό εταίρο που επικεντρώνεται στη συνδημιουργία παράλληλα με τις πρωτοβουλίες των πολιτών.

Φυσικά, όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή, κάθε πόλη είναι διαφορετική. Εναπόκειται σε κάθε πόλη να ενσωματώσει το τοπικό πλαίσιο στις στρατηγικές της, με τη βοήθεια μιας συμμετοχικής και κοινοτικής προσέγγισης. Ο γενικός στόχος παραμένει ο ίδιος: τοποθετήστε τους ανθρώπους και τον πλανήτη πριν από το κέρδος και επανασχεδιάστε τον αστικό μεταβολισμό ώστε να ταιριάζει σε μια οικονομία που παρέχει καλή ζωή για όλους εντός των πλανητικών ορίων. Φυσικά, μια πόλη από μόνη της μπορεί να κάνει πολλά, αλλά δεν θα μπορέσει να αλλάξει από μόνη της το κυρίαρχο πολιτικό και οικονομικό σύστημα. Ευτυχώς, οι πόλεις έχουν δημιουργήσει έναν αυξανόμενο αριθμό δικτύων, όπως οι *Ενεργειακές Πόλεις (Energy Cities)* ή οι *Ατρόμητες Πόλεις (Fearless Cities)*. Και την ίδια στιγμή, πολίτες που ιδρύουν ενεργειακούς συνεταιρισμούς, σε πόλεις και αγροτικές περιοχές, ένωσαν τις δυνάμεις τους σε ομοσπονδίες. Εάν αυτές οι προοδευτικές κοινότητες συνεργαστούν με διαβουλευτικό τρόπο και με μια κοινή ατζέντα που προστατεύει το μέλλον, μπορούν να οικοδομήσουν τους απαραίτητους μοχλούς για τον επιθυμητό κοινωνικό μετασχηματισμό.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

1. Amsterdam City Doughnut | DEAL. <https://doughnuteconomics.org/stories/1>. Αντλήθηκε στις 25 Μαΐου 2022.
2. Beeckmans, L., Oosterlynck, S., & Corijn, E. (2021). De stad beter na corona? Reflecties over een gezondere en meer rechtvaardige stad. ASPI VUBPRESS| UPA.
3. Brand, U., & Wissen, M. (2021). The imperial mode of living: Everyday life and the ecological crisis of capitalism. Verso Books.
4. Brussels Bets on the Donut | DEAL. <https://doughnuteconomics.org/news/10>. Αντλήθηκε στις 25 Μαΐου 2022.
5. CloseDeleteEdit
6. de Vries S, Ten Have M, van Dorsselaer S, van Wezep M, Hermans T, de Graaf R. Local availability of green and blue space and prevalence of common mental disorders in the Netherlands. BJPsych Open. 2016 Νοε 23;2(6):366–372. doi: 10.1192/bjpo.bp.115.002469. PMID: 29018562; PMCID: PMC5609776.
7. “Doughnut Economics – Solving Inequality & Ecological Degradation with a New Economic Model.” Global & European Dynamics, 20 Μαρ.2020, <https://globaleurope.eu/globalization/doughnut-economics-solving-inequality-ecological-degradation-with-a-new-economic-model/>
8. Ghosh, A. (2018). The great derangement: Climate change and the unthinkable. Penguin UK.
9. Gössling, Stefan (2020) Why cities need to take road space from cars – and how this could be done, Journal of Urban Design, 25:4, 443–448, DOI: [10.1080/13574809.2020.1727318](https://doi.org/10.1080/13574809.2020.1727318)
10. Hertz, N. (2020). The Lonely Century: A Call to Reconnect. Hachette UK.
11. Hickel, J. (2020). Less is more: How degrowth will save the world. Random House.
12. Holemans, D., Osman P. & MM. Franssen (2021), Dare to Care. Ecofeminism as Source of Inspiration. EPO/Green European Foundation, Brussels.
13. Holemans, D. (2022). Commons as Polanyian countermovement in neoliberal market society. A case study in Belgium. Community Development Journal, 57(3), 552–569.
14. Holemans, D. (2020). Resilience under shock: Time for a paradigm shift. Green European Journal, 16.
15. Holemans, D. (2017) Freedom & Society in a Complex World. Green European Foundation, Brussels.
16. Holemans, D. (2016) Institutional Diversity for Resilient Societies. Green European Journal 14: 14–19.
17. Kaur Paul, Harpeet. 2020. Climate change affects rich and poor unequally. Climate justice redresses the balance. Greenpeace. <https://www.greenpeace.org.uk/news/climate-change-inequality-climate-justice/> Αντλήθηκε στις 6 Οκτωβρίου 2022.
18. Kemperman, A. D. A. M., & Timmermans, H. J. P. (2014). Green spaces in the direct living environment and social contacts of the aging population. Landscape and Urban Planning, 129, 44–54. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2014.05.003>
19. Moreno, C.; Allam, Z.; Chabaud, D.; Gall, C.; Pratlong, F. 2021. Introducing the “15-Minute City”: Sustainability, Resilience and Place Identity in Future Post-Pandemic Cities. Smart Cities 4, 93–111. <https://doi.org/10.3390/smartcities4010006>
20. OECD (2020), Beyond Growth: Towards a New Economic Approach, New Approaches to Economic Challenges, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/33a25ba3-en>.
21. Simoens I., Van Herzele A., Turkelboom F. (2014). Hoofdstuk 7 – Welzijn. (INBO.R.2014.6391558). In Stevens, M. et al. (eds.), Natuurrapport – Toestand en trend van ecosystemen en ecosysteemdiensten in Vlaanderen. Technisch rapport. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, INBO.M.2014.1988582, Brussel
22. Soja, E. W. (2013). Seeking spatial justice (Vol. 16). U of Minnesota Press.
23. ten Hooven, Marcel. 20 Απρ. 2022. Sociale ontbinding. Als de overheid niet meer doet wat de burgers van haar verwachten. De Groene Amsterdammer. www.groene.nl/2022/16
24. What Is Fair EarthShare | IGI Global. <https://www.igi-global.com/dictionary/fair-earthshare/66772>. Αντλήθηκε στις 25 Μαΐου 2022.
25. Vogel, J., Steinberger, J. K., O’Neill, D. W., Lamb, W. F., & Krishnakumar, J. (2021). Socio-economic conditions for satisfying human needs at low energy use: An international analysis of social provisioning. Global Environmental Change, 69, 102287. <https://www.eea.europa.eu/articles/sustainable-cities-transforming-europes-urban-landscapes>
26. <https://www.eea.europa.eu/articles/sustainable-cities-transforming-europes-urban-landscapes>
27. Principles for Sustainable Just Cities. Sustainable Just Cities, <https://sustainablejustcities.eu/principles>. Αντλήθηκε στις 31 Μαΐου 2022.
28. Cik, Tomislav. 1 March 2021. Fitting Croatia within the Donut: The Four Cities. Institut Za Političku Ekologiju, <http://ipe.hr/en/blog/fitting-croatia-within-the-donut-the-4-cities/>. Αντλήθηκε στις 1 Ιουνίου 2022.
29. Database – Eurostat. 2018. https://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=ilc_mdcs03. Αντλήθηκε στις 2 Νοεμβρίου 2022.
30. Burvenich, Karolien. “Make ICT Fair.” CATAPA Vzw, 24 Aug. 2018, <https://catapa.be/en/make-ict-fair/>.
31. Qatamin, Hadeel. How Could Urban Planners Contribute to Social Cohesion in Cities? | EcoMENA. 1 Μαρτίου 2020, <https://www.ecomena.org/social-cohesion-in-cities/>.
32. “Burden of disease from environmental noise, Quantification of healthy life years lost in Europe”, World Health Organization, European Commission, 2011

Επικοινωνήσε μαζί μας: Συνδέσου μαζί μας:

GREEN EUROPEAN FOUNDATION

ΠΡΑΣΙΝΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΙΔΡΥΜΑ

Rue du Fossé – 1536 Λουξεμβούργο
Γραφείο Βρυξελλών: Mundo Madou
Avenue des Arts 7-8
1210 Βρυξέλλες, Βέλγιο

τ: +32 2 329 00 50
e: info@gef.eu

Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα μας για να μάθετε
περισσότερα για εμάς

 gef.eu

Ακολουθήστε τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μας για να
ενημερώνεστε για τις τελευταίες μας δραστηριότητες και
εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται σε όλη την Ευρώπη

GEF_Europe

GreenEuropeanFoundation

GEF_Europe